

Załącznik
do uchwały Nr 131/XXVII/08
Rady Miejskiej w Szydłowcu
z dnia 24 września 2008r.

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY SZYDŁOWIEC**

**Opracował zespół Kancelarii Doradztwa Gospodarczego
Cieślak & Kordasiewicz**

Sporządził:

Dr hab. arch. Jeremi T. Królikowski

Zatwierdził:

Rafał Cieślak – wspólnik Kancelarii

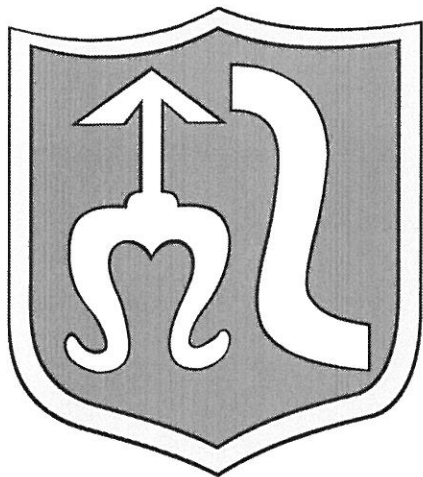
SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	5
1.1. Wprowadzenie	5
1.2. Podstawy prawne	5
1.3. Cel opracowania	6
1.4. Zakres Gminnego Programu ochrony Zabytków w Gminie Szydłowiec	8
1.5. Metoda opracowania programu ochrony zabytków w gminie Szydłowiec	8
1.6. Położenie i historyczne tło wartości zabytkowych Szydłowca	9
2. ZASOBY ZABYTKÓW GMINY SZYDŁOWIEC.....	12
2.1. Obiekty znajdujące się rejestrze zabytków	12
2.2. Obiekty znajdujące się w ewidencji zabytków.....	15
2.3. Obiekty znajdujące się na kartach adresowych	17
2.4. Stanowiska archeologiczne	25
2.5. Gminna lista zabytków i strefy ochrony.....	25
2.6. Znaczenie zabytków dla wartości przestrzennych Szydłowca	27
3. DZIAŁANIA I ZADANIA W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI	29
3.1. Formy opieki nad zabytkami.....	29
3.1.1. Rozpoznanie	29
3.1.2. Konserwacja.....	29
3.1.3. Rewaloryzacja i rewitalizacja	29
3.1.4. Edukacja	29
3.1.5. Promocja	30
3.2. Rozwiązania organizacyjne, instytucjonalne i finansowe	30
3.2.1. W zakresie urzędu gminy	30
3.2.2. Współpraca ze stowarzyszeniami i instytucjami.....	31
3.2.3. Źródła finansowania	31
3.3. Monitoring programu i ocena jego realizacji	32
3.4. Zadania	32
3.4.1. Szlak ratuszy renesansowych	32
3.4.2. Szlak Odrowążów i Szydłowieckich	33
3.4.3. Szlak Chasydzki	33
3.4.4. Wpisy do rejestru zabytków	34
3.4.5. Utworzenie parku kulturowego	35
3.4.6. Produkty turystyczne	35
3.4.7. Uczestnictwo programu gminy Szydłowiec w głównych działaniach Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami	35

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SZYDŁOWIEC

---

4. ZAKOŃCZENIE	38
4.1. Podsumowanie.....	38
4.2. Wnioski	38
4.3. Materiały planistyczne i inne opracowania będące podstawą przygotowania programu	38
4.3.1. Materiały planistyczne i dokumenty	38
4.3.2. Publikacje.....	39

Herb Szydłowca

Herb Odrowąż

1. WSTĘP

1.1. Wprowadzenie

Gmina i miasto Szydłowiec, które jest stolicą powiatu szydłowieckiego znajdują się aktualnie na obszarze województwa mazowieckiego.

Na gminę Szydłowiec składają się następujące miejscowości: miasto Szydłowiec oraz sołectwa: Barak, Ciechostowice, Chustki, Hucisko, Jankowice, Korzyce, Krzcięcin, Łazy, Majdów, Omięcin, Rybianka, Sadek, Szydłówek I, Szydłówek II, Świerczek, Świniów, Wilcza Wola, Wola Korzeniowa, Wysocko, Wysoka, Zastronie, Zdziechów, oraz wsie niesołeckie -, Długosz, Mszadla, Stanisławów.

1.2. Podstawy prawne

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Szydłowiec powstał w oparciu o Ustawę z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dziennik Ustaw Nr 162.Poz.1568), Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa narodowego” na lata 2004-2013, Strategię Rozwoju Województwa Mazowieckiego, Strategię rozwoju powiatu szydłowieckiego oraz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta Szydłowiec

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nałożyła na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek opracowywania programów opieki nad zabytkami. Programy powinny być sporządzane na okres 4 lat. Ich realizacja ma prowadzić do zahamowania procesów degradacji zabytków, poprawy stanu zachowania obiektów, zwiększenia atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.

W związku z tym w roku 2004 przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego został opracowany Narodowy Program Kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa narodowego na lata

2004-2013. Wprowadza on istotne i nowe pojęcie produktu turystycznego. Strategia rozwoju województwa mazowieckiego nakreśliła szerokie cele i działania w zakresie ochrony zabytków. Ochrona zabytków znalazła swoje miejsce także w strategii rozwoju powiatu szydłowieckiego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. szczególną rolę w opiece nad zabytkami przeznaczyła zapisom w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Niezależnie bowiem od ochrony wynikającej z wpisu do rejestru zabytków gmina decyduje poprzez zapisy w planie o sposobach opieki nad swym dziedzictwem mającym znaczenie lokalne i ponadlokalne.

1.3. Cel opracowania

Celem podstawowym jest pokazanie, iż opieka nad zabytkami jest promocją miasta i gminy, przyczynia się do zrównoważonego rozwoju i kreuje ład przestrzenny

Opierając się o wcześniej przytoczone dokumenty w zakresie ochrony zabytków dla gminy Szydłowiec sformułowano następujące cele:

Za cel strategiczny uznano utrwalanie dziedzictwa kulturowego regionu w celu budowania tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej miasta i gminy Szydłowiec w kraju i za granicą w połączeniu z aktywizacją obywatelską i zawodową społeczności lokalnych; kreowanie turystycznych pasm przyrodniczo – kulturowych.

Cel ten wiąże się ściśle ze strategicznymi celami rozwoju przestrzennego, którymi są:

1. Aktywizacja gospodarcza w oparciu o funkcje turystyki i wypoczynku.
2. Ukształtowanie i trwały rozwój wielofunkcyjnej struktury gospodarki w gminie.
3. Ukształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej miasta i gminy (w tym rehabilitacja terenów zainwestowania substandardowego) optymalne z punktu widzenia:
  - podniesienia rangi części historycznej;
  - ochrony i prawidłowego wykorzystania środowiska kulturowego;
  - podwyższenia atrakcyjności turystycznej miasta i gminy;
  - wykorzystania istniejącego potencjału infrastruktury dostępności komunikacyjnej w celu rozwoju funkcji produkcyjnych i usługowych;
  - rozwoju terenów mieszkalnictwa;
  - funkcjonowania systemu przyrodniczego w mieście i w gminie.
4. Poprawa poziomu życia mieszkańców w zakresie dostępu do świadczeń komunalnych.
5. Ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska naturalnego.

Zostały także sformułowane następujące cele operacyjne, które wpisują się w wojewódzki program opieki nad zabytkami:

- I. Zachowanie materialnej i niematerialnej spuścizny historycznej regionu.
- II. Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego wsi i historycznego miasta
- III. Utrwalanie zasobów dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców.
- IV. Promocja wartości kulturowych Szydłowca z wykorzystaniem nowoczesnych technologii.
- V. Zwiększenie dostępności obiektów zabytkowych poprzez ich wykorzystanie dla funkcji turystycznych, kulturalnych i edukacyjnych – kreowanie pasm przyrodniczo-kulturowych.

Zasadniczym celem opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Szydłowiec jest uznanie zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego za zasadniczy czynnik wpływający na kształtowanie się tożsamości lokalnej i regionalnej. Zasoby te określają i wyznaczają wielokierunkowe możliwości rozwoju gminy, upowszechniania kultury oraz atrakcyjności turystycznej. Głównym celem sformułowania Programu jest dążenie do istotnej poprawy stanu zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego gminy poprzez określenie podstawowych warunków i determinant organizacyjnych, finansowych i edukacyjnych, które temu służą a także racjonalne korzystanie z zasobów dziedzictwa kulturowego. Dziedzictwo kulturowe miasta Szydłowca i gminy Szydłowiec nie jest dziedzictwem jeszcze powszechnie rozpoznawanym, chociaż „stanowi wyraz lokalnej regionalnej tożsamości mieszkańców Szydłowca. W Szydłowcu wraz z jego bliższą i dalszą okolicą, znajdują się unikatowe zabytki oraz zbiory, które są niezwykle cenne z punktu widzenia dorobku kulturalnego kraju. Wiele z nich pozostaje jednak poza szerszym odbiorem, co powoduje ogromne kłopoty w prawidłowym utrzymaniu, ochronie, ekspozycji oraz promocji. Trudno jest zdobyć odpowiednie środki na prawidłową konserwację zapomnianych miejsc, nie wspominając o ich promocji. Dziedzictwo to nie tylko zabytki, to także swoista kultura okolicy – rzemiosło, zwyczaje, tradycje, folklor, kuchnia oraz niepowtarzalny krajobraz. Potrzeba ochrony rodzimego dziedzictwa jest bezsporna i z dużym powodzeniem prowadzi ją wiele instytucji zarówno centralnych, samorządowych oraz społecznych, czy nawet prywatnych. Aby ułatwić współpracę instytucji i osób zajmujących się ochroną dziedzictwa kulturowego i opieką nad zabytkami w gminie Szydłowiec, warto stworzyć programowy dokument określający niezbędne działania w sposób całościowy, łączącego elementy ochrony i konserwacji z elementami edukacyjnymi oraz promocyjnymi. Łączenie aktywnej ochrony oraz wzbudzanie zainteresowania, nie tylko ciekawymi obiektami, ale także historią i kulturą regionu oraz najbliższej okolicy, jest jednym z założeń gminnego programu ochrony zabytków gminy Szydłowiec. **Gmina Szydłowiec – gminą szans, wszechstronnego rozwoju ludzi, kultury i gospodarki, silna aktywnością swych mieszkańców, czerpiąca z dziedzictwa przeszłości i zachowującym tożsamość w integrującej się Europie**". Tworzeniu i wzbogacaniu takiego właśnie obrazu gminy Szydłowiec służy przygotowany Program.

1.4. Zakres Gminnego Programu ochrony Zabytków w Gminie Szydłowiec

Zakres Gminnego Programu ochrony Zabytków w Gminie Szydłowiec obejmuje obiekty zabytkowe w kontekście przestrzennym gminy nie tylko jako pojedyncze obiekty ale jako integralną część krajobrazu gminy stanowiącą wraz z ukształtowaniem przyrodniczym terenu a także obiektami nie mającymi charakteru zabytkowego zarówno dawnymi jak i współczesnymi. Różnymi formami ochrony są obejmowane poszczególne obiekty w zależności od tego czy znajdują się w rejestrze zabytków, na kartach ewidencyjnych, na kartach adresowych, będące w projektowanym gminnym rejestrze zabytków czy też mające charakter zabytkowy.

1.5. Metoda opracowania programu ochrony zabytków w gminie Szydłowiec

Metoda opracowania programu ochrony zabytków w gminie Szydłowiec składa się z następujących elementów:

- określenie zasobów zabytkowych
- określenie ich wartości dla gminy
- sformułowanie form i zadań ochrony zabytków

Zasoby zabytków są udokumentowane w zbiorach Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków (KOBiDZ) w Warszawie.

W zbiorach tych znajdują się decyzje o wpisie do rejestru zabytków oraz karty białe i karty adresowe obiektów.

Karty białe zawierające obszerne informacje o zabytku zawierają opisy tekstów oraz obszerną nieraz dokumentację fotograficzną i pomiarową. Na kartach białych opisane są obiekty wchodzące do rejestru zabytków i do ewidencji konserwatorskiej.

Karty adresową są najprostszą formą zapisu i zawierają poza adresem i nazwą obiektu jedną fotografię a nieraz nazwisko czy nazwę właściciela oraz niekiedy krótka wzmiankę o interesujących detalach architektonicznych. Zasób kart adresowych jest podstawą do dalszych opracowań polegających na wyborze obiektów do wykonania kart białych. Jest także dokumentacją ginącej substancji o charakterze historycznym, której przemian nie można zatrzymać a także istniejącej stanowiącej o kolorycie lokalnego krajobrazu lecz jako pojedyncze obiekty nie wyróżniających się w chwili dokumentacji z otoczenia.

Projekt miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Szydłowiec zawiera opis stref konserwatorskich i wymienia obiekty podlegające i nie podlegające ochronie na podstawie wpisu do rejestru zabytków.

Rozpoznanie tych informacji oraz zebranie pochodzących z innych źródeł jest podstawą określenia ich wartości dla gminy.

Określenie wartości zabytków jako poszczególnych obiektów i jako zespołu jako czynnika zrównoważonego rozwoju gminy jest podstawą zdefiniowania form i zadań ich ochrony.

1.6. Położenie i historyczne tło wartości zabytkowych Szydłowca

Szydłowiec w aktualnym podziale administracyjnym kraju leży na południowych krańcach Województwa Mazowieckiego, lecz jadąc z południa jest jego bramą wjazdową. W roku 2005 był stolicą kulturalną Mazowsza. Dnia 9 września 2007 roku uroczyste obchodzono Jubileusz 580-lecia Szydłowca. Pierwotnie w miejscu Szydłowca istniał gród, którego właścicielami, z nominacji Bolesława III Krzywoustego w XII w. zostali Odrowążowie.

Pod koniec XIV wieku bracia Jakub i Sławko Odrowążowie założyli na południe od grodu osadę targową, która wkrótce się rozrosła. Bracia na cześć miejscowości przyjęli nazwisko Szydłowieccy, a niedługo potem nadali osadzie prawa miejskie zwane prawem średzkiem. Potwierdzone ono zostało dekretem z 1305 roku nadanym przez Wacława III Przemyślidę. Następnie prawo to zostało potwierdzone przez Władysława II Jagiełłę w 1427. W 1401 Jakub i Sławko Szydłowieccy erygowali parafię i w centrum miasta wybudowali drewniany, gotycki kościół pod wezwaniem Świętego Zygmunta Króla. Za czasów Stanisława Szydłowieckiego powstał pierwszy zamek wybudowany w stylu gotyckim. W latach 1493-1525 trwała budowa fary św. Zygmunta w stylu gotyckim. Stanisław, ojciec Mikołaja i Krzysztofa Szydłowieckich powiększył dobra rodowe i wzmocnił znakomicie familię Szydłowieckich. Kilku z nich sięgnęło po najwyższe w państwie godności. Był marszałkiem dworu Kazimierza Jagiellończyka, ochmistrem synów królewskich, a także starostą krakowskim. Zmarł w 1494 roku. Najbardziej znanymi synami Stanisława byli: Jakub (podskarbi wielki koronny, burgrabia krakowski, zmarły w 1509 r.), Mikołaj (również podskarbi wielki koronny, kasztelan sandomierski, zmarły w 1532 r.) oraz Krzysztof Szydłowiecki (kanclerz wielki koronny, kasztelan krakowski, wojewoda małopolski, przyjaciel Zygmunta Starego, zmarły w 1532 r.), na którym ród Szydłowieckich wygasł (jego córka Elżbieta poślubiła Mikołaja Radziwiłła Czarnego). Ród Szydłowieckich szczylił się najwyższymi godnościami w państwie i na dworze królewskim, wielkie położył zasługi w polskiej kulturze. Żywot rodu Szydłowieckich trwał ponad sto trzydzieści lat w rządzie zasłużonych w kraju i wygasł na wielkim kanclerzu koronnym Krzysztofie. Główną siedzibą Szydłowieckich był Szydłowiec. W całej swej historii posiadali także nierozłączną z miastem okolicę nazywaną ziemią szydłowiecką. Krzysztof posiadał ponadto Opatów, Ćmielów i inne znaczne posiadłości. Wskutek braku męskich potomków w rodzie Szydłowieckich w 1547 r. miasto przechodzi w ręce Radziwiłłów i pozostawało w rękach przedstawicieli tego rodu przez kilka stuleci. Właściciele odtąd tutaj nie rezydowali, jednak w XVI wieku dynamiczny rozwój miasta trwał. Wtedy do Szydłowca zjechali Szkoci (głównie bankowcy i kupcy) oraz Włosi (kamieniarze, budowniczości i artyści).

W latach 1602-1629 budowano na rynku ratusz miejski. Od XVI do 3 dekady XX wieku, miasto było ośrodkiem życia kulturalnego wielu mniejszości narodowych, a mianowicie Włochów, Litwinów, Niemców, Żydów, Szkotów i Romów. Żydzi i Szkoci zajmowali się zazwyczaj

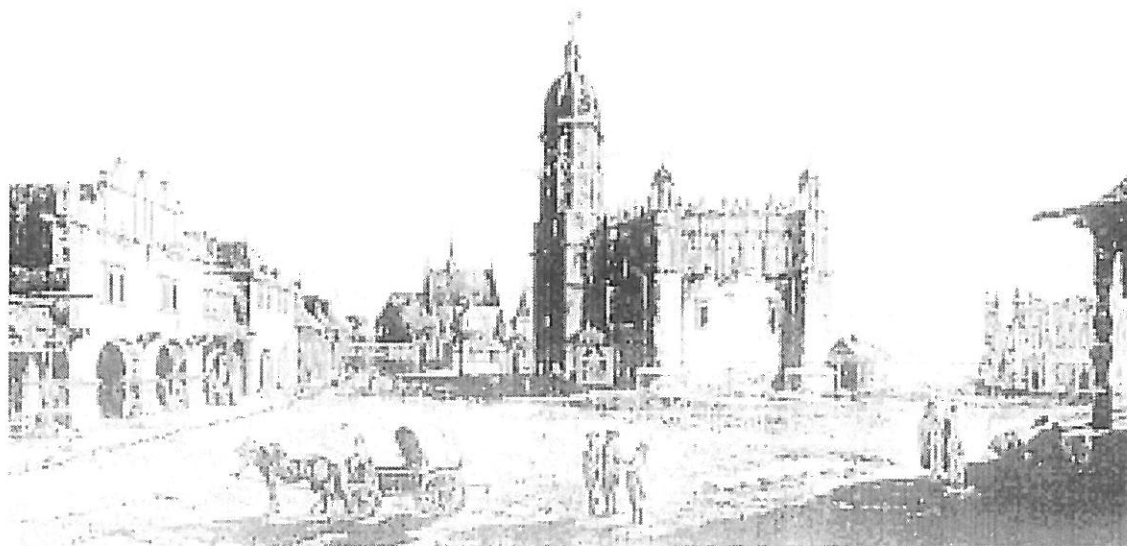
handlem, Włosi kamieniarstwem oraz projektowaniem. W 1819 roku, Żydzi stanowili 60% ludności miasta. Żydzi zaczęli się licznie osiedlać w Szydłowcu od II poł. XVII stulecia. Okres ten, podobnie jak i wiek XVIII, przyniósł początek upadku miasta – liczne zarazy i wojny (szczególnie epidemia dżumy w latach 1652-3 oraz III wojna północna) spowodowały wyludnienie miasta (90%) i ruinę majątków mieszczan. Miasto spustoszało, na miejsce osadników polskich Ks. Leon Michał Radziwiłł sprowadził Żydów. Ich pozycję w mieście uregulowano *Ordynacją Współżycia Wzajemnego Osad Żydowskiej z Katolicką Miasta Szydłowca*. Gmina Żydowska rozwijała się. Wybudowano synagogę w 1711 r.

Po III rozbiorze Polski Szydłowiec należał do zaboru austriackiego, a następnie, od 1815 r., do zaboru rosyjskiego. W 1802 r., po śmierci Macieja Radziwiłła dobra Szydłowieckie przeszły w drodze licytacji w ręce Anny ks. Sapieżyny, która z kolei w 1828 r. odsprzedała dobra Szydłowieckie skarbowi Królestwa Polskiego. Mimo niedorozwoju gospodarczego terenów polskich pod zaborem rosyjskim Szydłowiec stał się wyjątkiem potwierdzającym tę regułę. Do miasta zjechali się różni usługodawcy oraz zwiększono wydobywanie rozpoznawanego w Europie piaskowca szydłowieckiego. W 1863 r. Szydłowiec był jednym z pierwszych miast wyzwolonych przez powstańców. W czasie I wojny światowej miasto niewiele ucierpiało. Najbardziej wojnę odczuł ratusz, którego wieża w wyniku ostrzelania przez austriacką artylerię została zniszczona.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 roku, Szydłowiec znalazł się w powiecie koneckim wchodzącym w skład województwa kieleckiego. W okresie II Rzeczypospolitej Szydłowiec powiększył się zarówno terytorialnie jak i pod względem liczby ludności. Nastąpił rozwój oświaty. Powstały nowe szkoły i Biblioteka Powszechna (1930). Powstało wiele zakładów przemysłowych. Mimo to społeczeństwo miasta było ubogie. W centrum mieszkała duża mniejszość żydowska stanowiąca niemal 70% populacji. 8 września 1939 roku wieczorem po krwawej bitwie w okolicach miejscowości Barak, stoczony z oddziałami Wojska Polskiego i Korpusu Ochrony Pogranicza tworzącymi 36 DP rez., Szydłowiec zajęli Niemcy. Ponieważ w mieście mieszkała duża liczba Żydów, w połowie miesiąca założono na Skałce otwarte getto. Na przełomie sierpnia i września 1942 roku do Szydłowca przywieziono Żydów z Wolanowa, Wierzbicy i Skaryszewa. Tym sposobem liczba ludności wyznania mojżeszowego w Szydłowcu wzrosła do ponad 16000. Getto w Szydłowcu zostało zlikwidowane przez Niemców 23 września 1942 roku. Dzielnica zamknięta została szczelnym kordonem, a jej mieszkańców skupiono na Placu Wolności. Po uformowaniu kolumny popędzono na stację kolejową oddaloną od miasta o 5 kilometrów. Na miejscu wymordowano pacjentów szpitala epidemiologicznego, po drodze strzelano do starców, dzieci i wszystkich tych, którzy nie byli w stanie dość szybko maszerować. Masowa deportacja do Trebłinki nie zakończyła martyrologii Żydów szydłowieckich. Wielu z nich uciekło z miasta i ukrywało się w okolicznych wsiach i lasach. Dlatego też 10 listopada 1942 roku ukazało się rozporządzenie tworzące na terenie dystryktu tzw. getta wtórne. Wśród wyznaczonych miast znalazł się również Szydłowiec. Część Żydów uwierzyła Niemcom. W

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SZYDŁOWIEC

krótkim czasie zgromadziło się w Szydłowcu około 5000 Żydów, których skupiono w części miasta. 13 stycznia 1943 roku miasto stało się miejscem kolejnej masakry. Po likwidacji getta wtórnego w Szydłowcu nie było już Żydów. 16 I 1945 do Szydłowca wkroczyła Armia Czerwona. Ilość ludności zmalała o 80%. Zostało zniszczonych wiele zabudowań. Po 1945 roku w Szydłowcu nie powstały obiekty, które mogłyby być przedmiotem opieki nad zabytkowymi.

Ratusz, Fara i Rynek w Szydłowcu, rycina Zygmunta Vogla z XVIII

2. ZASOBY ZABYTKÓW GMINY SZYDŁOWIEC

2.1. Obiekty znajdujące się rejestrze zabytków

Do rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków są wpisane następujące obiekty zlokalizowane na obszarze miasta:

1. Zespół kościoła farnego (dec. Nr 160/A/82 z dnia 18.03.82 r.) – w skład zespołu wchodzi kościół parafialny p.w. św. Zygmunta, położony na skraju skarpy w południowo-zachodnim krańcu miasta lokacyjnego, położony w obrębie muru kościelnego cmentarz grzebalny oraz dzwonnica. Kościół ufundowany w 1401 r. przez Jakuba i Sławka Odrowążów. Kościół postawiony został na zapleczu południowej pierzei rynku (dziś nieistniejącej), był drewniany. W latach 1493-1509 dobudowano zakrystię i skarbczyk. Jakub Szydłowiecki rozpoczął budowę fary murowanej, ukończył ją jego brat Mikołaj Szydłowiecki przed rokiem 1525, który także ufundował większość wyposażenia kościoła. Wzniósł także od południa kaplicę – nekropolię rodową, w której spoczęły prochy jego samego, jego ojca Stanisława oraz brata Jakuba. Do dekoracji kościoła oraz kaplicy najprawdopodobniej sprowadził z Mogiły sławnego Stanisława Samostrzelnika. W 1563 fara została zamknięta przez Mikołaja Radziwiłła Czarnego, zagorzałego kalwina – katolikom przywrócił ją, być może już w 1567, Mikołaj Krzysztof Radziwiłł Sierotka. Fara przechodziła kolejne restauracje w XVIII i XIX w. Obiekt murowany z kamienia i cegły w stylu gotyckim. Nawa z konstrukcją dachu osłoniętą drewnianym sufitem; prezbiterium znacznie węższe i niższe, zamknięte trójbocznie. Do prezbiterium od strony północnej dobudowana przybudówka mieszcząca dwuprzęsłową zakrystię i skarbczyk; z tej samej strony do nawy dobudowana kaplica i kruchta. Nowsza kruchta (z XIX w.) została przybudowana od zachodu. Dach stromy, dwuspadowy kryty „karpiówką”. Z przełomu XVI i XVII w. pochodzą interesujące rysunki i napisy na kamiennych ciosach prezbiterium i południowej ściany nawy – przedstawiają budowle świeckie i kościelne, zawierają nazwiska i daty. Najciekawsze to rysunek budowli z chorągiewkami, budowla z wieżami i herbem Odrowąż, dwuwieżowa fasada kościoła, rycerz w zbroi, dom zwieńczony kulą. Obok kościoła na cmentarzu stoi dzwonnica z XVI w. W murze cmentarnym znajduje się pośród płyt epitafijnych także głowa meduzy z XVII w. Dzwonnica murowana z kamienia na planie kwadratu jest włączona w mur cmentarza przykościelnego. Dach dzwonnicy ma kształt namiotowy i jest kryty blachą.

2. Zabytki ruchome kościoła farnego św. Zygmunta (67/105B/95 z 24.01.1995) pochodzące z okresu od XV do XX wieku są wpisane do rejestru zabytków w liczbie 106 obiektów. Znajdują się wśród nich obrazy, rzeźby, nagrobki i epitafia, detale architektoniczne, sprzęt liturgiczny jak krzyże, kielichy i monstrancje, ornaty i pacyfikały, wyposażenie kościoła jak chrzcielnica, kropielnice, świeczniki i żyrandole. Jest też polichromia przedstawiająca apoteozę Świętego Zygmunta a także zegar słoneczny. Tak nawarstwione przez wieki wyposażenie sprawia, iż fara

jest wybitnym obiektem stanowiącym unikalny obiekt o cennych wartościach architektonicznych, artystycznych i estetycznych.

3. Cmentarz przy kościele farnym p.w. św. Zygmunta zawiera 15 obiektów z okresu od XVI do XX wieku, które są wpisane do rejestru zabytków (68/106B/95 z dn. 26.01.1995). Są to m.in. detale architektoniczne, płyty nagrobne, epitafia, płaskorzeźby przedstawiające gryfa, meduzę, trupa czaszkę (te ostatnie datowane na 1599). Nie znajdują się one w miejscu pierwotnego przeznaczenia, lecz są umieszczone wtórnie w murze kościelnym tworząc malownicze i nastrojowe otoczenie kościoła podkreślające jego starodawność.

4. Nagrobki na terenie nieistniejącego kościoła św. Ducha i św. Anny (71/107B/95 z dn. 31.01.1995) w liczbie 3 pochodzą z XVII wieku a w tym jedno datowane 1653 nosi napis „Anna Kosowa”.

5. Zamek z XVI wieku (dec. Nr 161 A/82 z dnia 18.03.1982 r.) – obiekt usytuowany na północny zachód od miasta lokacyjnego na sztucznej wyspie, otoczonej fosą; budowany od końca XV w. do roku 1526; przebudowywany w XVII w. Zbudowany z miejscowego kamienia na planie nieregularnego prostokąta; trzy skrzydła zgrupowane wokół nieregularnego, pięciobocznego dziedzińca; od południa dziedziniec zamknięty wysokim murem z ławką dla straży dostępną z sali na pierwszym piętrze. Skrzydło zachodnie z wieżą wjazdową na planie kwadratu w stylu gotyckim; skrzydło północne, przyległe pod kątem prostym do zachodniego, z przybudówką i wieżyczką od strony dziedzińca; skrzydło wschodnie modernizowane w stylu renesansowym.

6. Detale architektoniczne i rzeźbiarskie zamku w Szydłowcu w liczbie 93 obiektów są objęte oddzielnym wpisem do rejestru (kl.IV.c-660/1/B/66/70). Pochodzą one z okresu obejmującego czas od XV do XIX wieku. Są to m.in. elementy kamieniarki budowlanej jak obramienia okna, portale, bazy, kolumnienki, rozety sklepienne, fryzy, sztukaterie, kominki, konsole, belkowania stropu a także inskrypcje czy głowa anioła. Wiele z tych elementów zostało użytych wtórnie, jednak ich obecność w murach zamku świadczy o autentyczności obiektu.

7. Malowidła i kafle na zamku w Szydłowcu (66/109B/95 z dn. 15.02.1995) w liczbie 13 są ujęte w odrębnym wpisie do rejestru zabytków

8. Ratusz z XVII wieku (dec. Nr 55/A/80 z dnia 2.05.1980 r.) – obiekt usytuowany po środku rynku miasta lokacyjnego. Budowa rozpoczęta w 1602 r., ukończona w 1626 przez muratorów Kaspra i Wojciecha Fodygów. Budynek murowany z kamienia szydłowieckiego i cegły na planie prostokąta z czterema wieżyczkami w narożach; przy fasadzie wschodniej wieża na planie nieregularnego kwadratu; piętrowy (piętro w attyce stworzone prawdopodobnie w XIX w.), podpiwniczony (piwnice sklepienie beczkowo).

9. Pręgierz kamienny w kształcie kolumny z płaskorzeźbami (B – 171/98 z dn. 17.02.1998 i ponownie z dn. 12.07.2006) wykonany z kamienia znajduje się na Rynku i pochodzi z połowy XVII wieku.

10. Pomnik Tadeusza Kościuszki (B-108/95 z dnia 1.02.1995) wykonany z piaskowca w roku 1920 znajduje się na działce oznaczonej numerem 4299. Autorem projektu pomnika jest architekt Antoni Karczewski a został odkuty przez Edwarda Ziółkowskiego późniejszego (lata 30-te XX wieku) burmistrza Szydłowca.

11. Budynek lodowni browaru z 3 ćwierci XIX wieku (dec. nr 344/A/86 z dnia 18.06.86 r.)

13. Karczma zajezdna przy ulicy Radomskiej 60 (840/15.03.1975), właściciel Józefa Wlazło

14. Cmentarz rzymsko-katolicki (dec. Nr 377//88 z dnia 29.02.88 r.) Założony został na początku XIX wieku, na południe od miasta. Najstarsze nagrobki pochodzą z przed 1811 roku. Na jego terenie znajdują się dwa zabytkowe cmentarze żołnierzy: Pomnik "Nieznanego Żołnierza Polskiego" poległego w czasie I wojny światowej i wojny polsko-bolszewickiej oraz Cmentarz Wojenny Armii Austriackiej, Pruskiej i Rosyjskiej poległych w latach 1914-1918, a także Cmentarz Wojenny Żołnierzy Wojska Polskiego poległych za ojczyznę 8 września 1939 roku w miejscowości Barak i Żołnierzy Armii Krajowej poległych w latach okupacji. Cmentarz podzielony jest na trzy główne części: stary cmentarz (głównie nagrobki XIX wieczne oraz z początku XX wieku), środkowy cmentarz (nagrobki z początku i z połowy XX wieku), nowy cmentarz (nagrobki z przełomu XX i XXI wieku). Na cmentarzu większość spoczywających to katolicy, w niewielkim odsetku pochowani są również prawosławni oraz wyznawcy kościołów ewangelickich. Znajdują się tu liczne zabytkowe nagrobki w kształcie: aniołków, Chrystusa dźwigającego krzyż, klasycystycznych kolumn, drzew, płyt nagrobnych z wykutą czaszką, piszczelą, krzyżem i palemką. Do cmentarza prowadzą trzy bramy od ul. Kamiennej, oraz jedna furtka od ul. Brzozowej. Przed wejściem na nowy cmentarz ustawiona jest barokowa figura Św. Jana Nepomucena prawdopodobnie pochodząca z okolic zamku, restaurowana w 1900 roku. W czasie wojen światowych na teren cmentarza padło kilka bomb, przez co najstarsza część cmentarza ułożona jest nieregularnie.

15. Nagrobki i rzeźby cmentarza rzymsko-katolickiego są objęte oddzielnym wpisem do rejestru (kl.IVc – 660/B/69/70 z dnia 15.I.1971) w liczbie 6. Najstarszym obiektem jest płaskorzeźba przedstawiająca świętą Rodzinę przy posiłku wykonana z kamienia wapiennego w XVII wieku. Pozostałe to nagrobki pochodzące z pierwszej połowy XIX wieku.

16. Posąg świętego Jana Nepomucena z 1859 roku wykonany z kamienia a znajdujący się za cmentarzem rzymsko-katolickim przy drodze jest do rejestru zabytków wpisany oddzielnie (B-69/5 z dn.25.04.1970)

17. Cmentarz żydowski z XVII wieku (dec. Nr 406/A/89 z dnia 8.05.1989 r.) – obiekt zlokalizowany w na skraju zwartej zabudowy miasta, w północno-wschodniej jego części, przy ul. Wschodniej. Cmentarz funkcjonował od XVII w; poszerzony w 1811 r; w 1851 r. zamknięto cmentarz stary; w latach 1918-1939 włączono teren żydowskiego cmentarza cholerycznego założonego w latach XIX w; w roku 1945 i 1959 część cmentarza zabudowano, a nagrobki

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SZYDŁOWIEC

przeniesiono na teren cmentarza obecnie istniejącego. Cmentarz w obecnej postaci jest założony na planie nieregularnego prostokąta wzdłuż osi wschód-zachód, ogrodzony murem i siatką. Na terenie cmentarza znajduje się około 3100 nagrobków, głównie w typie macewy, nieliczne w typie sarkofagu – charakterystyczne dla Żydów aszkenazyjskich. Najwięcej (ok. 70%) nagrobków pochodzi z okresu międzywojennego, część z I połowy XIX – najstarsze obiekty na terenie nekropoli – to wybitne przykłady sztuki sepulkarnej. Najstarszy nagrobek pochodzi z 1831 roku. W czasie II wojny światowej teren cmentarza był miejscem egzekucji ludności żydowskiej, co upamiętnia pomnik z 1967 r. Właściciel: Urząd Miasta i Gminy Szydłowiec.

Ponadto na terenie gminy Szydłowiec znajdują się następujące obiekty wpisane do rejestru zabytków:

18. Zespół pałacowo-parkowy w Krzcięcinie (dec. Nr 463/A/91 z dnia 2.09.91 r.)

19. Dróżniczówka w Świerczku (dec. Nr 398/A/89 z dnia 3.04.89 r.) – murowany dom dróżnika przy szosie Radom-Szydłowiec, wybudowany około 1840 r. w stylu późnoklasycystycznym

2.2. Obiekty znajdujące się w ewidencji zabytków

Na terenie gminy Szydłowiec w ewidencji zabytków KOBiDZ znajdują się następujące obiekty:

1. Sadek 194, chałupa drewn. kryta strzechą 1935/39, właśc. Katarzyna Szeloch
2. Sadek 210, chałupa drewn. kryta strzechą, ok. 1920, właśc. Henryk Kamiennik
3. Sadek 226, chałupa drewn. kryta strzechą, obora, stodoła, ok.1920, właśc. Antonina Markiewicz
4. Sadek 228, chałupa drewn. kryta strzechą, obora, ok.1920-30, właśc. Anna Ceglińska
5. Szydłowiec, dom właściciela garbarni, mur. ul. Garbarska 3, 1 ćw. XX w., właśc. (1986) Spółdzielnia Garbarska
6. Szydłowiec, synagoga, mur. ul Garbarska 3, XIX/XX w. właśc. (1986) Spółdzielnia Garbarska
7. Szydłowiec, Kamienna 4, dom mur. XIX/XX w., piwnica XVI/XVII, właśc. Zofia Misztal
8. Szydłowiec, Kamienna 10, dom mur. XIX/XX w., piwnica XVI/XVII, właśc. Aniela i Tadeusz Klepaczewscy
9. Szydłowiec, Kamienna 14, dom mur. parter., XIX/XX w., właśc. Parafia rzymsko- katolicka w Szydłowcu
10. Szydłowiec, Kielecka 2, dom mur. XIX/XX w., piwnica w skale XVII w., właśc. Czesław i Alina Dąbrowa
11. Szydłowiec, Kielecka 3, dom mur., koniec XIX w. właśc. Mirosław Lisak i Aldona Rechcińska
12. Szydłowiec, Kielecka 4, dom mur. XIX/XX w., piwnica XVI-XVII w. właśc. Jadwiga Mrozińska
- Szydłowiec, Kielecka 5, dom mur. koniec XIX w. – 1957, piwnica starsza, właśc. Jadwiga Kędra
13. Szydłowiec, Kielecka 6, dom mur. XIX-XX w., piwnice XVI w., właśc. Jan Kwiatkowski
14. Szydłowiec, Kielecka 10, dom mur. XVII w.(?), właśc. Jan i Irena Giszko

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SZYDŁOWIEC

16. Szydłowiec, Kielecka 12, dom mur., 1913, właśc. Jerzy Seta i Jan Skrzyński
17. Szydłowiec, Kielecka 14, dom mur., 4 ćw. XIX w.- I.20/30 XX w. właśc. Marian i Marianna Wilczyńscy
18. Szydłowiec, Kilińskiego 12, dom mur. piętrowy, XVII (?) w. – koniec XIX w., właśc. Ewa Kaczmarczyk i spadkobiercy Jana Siekiery
19. Szydłowiec, Fabryka powozów i bryczek mur. parter, 1878,1892, 1929-1939, właśc. (1982) Zespół Szkół Zawodowych w Szydłowcu
20. Szydłowiec, Kościuszki 63, dom mur. XVI-XVIII-XIX/XX w., właśc. Krystyna Seta
21. Szydłowiec, Kręta 3, dom mur. parter., właśc. Joanna Brzostowska
22. Szydłowiec, 1 Maja 26, dom mur. parter., XIX-XX w., właśc. Kazimierz Kręcido
23. Szydłowiec, 1 Maja 35 dom mur. piętr., XIX-XX w., właśc. Helena Ziemska, Stefan i Józefa Maślakowie, Józef Korytański
24. Szydłowiec, Radomska 2 dom. mur. piętr., XVII (?)-koniec XIX w., właśc. Stefan B. Kowalski i rodzeństwo
25. Szydłowiec, Radomska 4 dom mur. piętr., XVII(?) w. – pocz. XX w., właśc. Marianna Posotkiewicz-Nikodym
26. Szydłowiec, Radomska 6, dom mur. parter., XIX w., właśc. E. Tomaszewski i M. Jezierska
27. Szydłowiec, Radomska 8, dom mur. parter., XVII w., właśc. Bogusław i Krystyna Tomczykowie
28. Szydłowiec, Radomska 13, dom mur. parter., poł. XIX w., właśc. T. i H. Barszcz
29. Szydłowiec, Radomska 16, dom mur. piętr., koniec XIX w., właśc. Leokadia Domańska
30. Szydłowiec, Radomska 17, dom mur. piętr., XIX w., piwnice starsze, właśc. Walentyna Posotkiewicz,
31. Szydłowiec, Radomska 19, dom mur. piętr., pocz. XX w., piwnice XVII w. właśc. Zbigniew i Henryk Strykowie
32. Szydłowiec, Radomska 21, dom mur. piętr., XIX w., piwnice starsze, właśc. Jan Dąbrowa, Wacław i Jadwiga Kasprzykowie
33. Szydłowiec, Rynek 2, dom mur. piętr., piwnice, XV-XVII w. i 1878, właśc. Marian Tomczyk
34. Szydłowiec, Rynek 3, dom mur. piętr., XVII (?) – XIX/XX w. właśc. Andrzej Jakubczyk, Irena Erbel
35. Szydłowiec, Rynek 4, dom mur. piętr. XVI/XVII (?) – XIX/XX w. właśc. Maria Laskowska
36. Szydłowiec, Rynek 6, dom mur., XVI/XVII w. przebud. przed 1958, piwnice z portalami kamiennymi późnorenesansowymi (ta część Rynku widoczna na akwarel Vogla z 1795 roku), właśc. Marian Przygodzki
37. Szydłowiec, Rynek 7, dom mur. part., XIX w., właśc. Władysław i Marianna Krakowiak
38. Szydłowiec, Rynek 10, dom mur. piętr., XIX-XX w., piwnice z portalami późnorenesansowymi XVI-XVII w., właśc. Maria Staniewska i Tadeusz Krakowiak

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SZYDŁOWIEC

39. Szydłowiec, Rynek 11, dom mur. piętr., XIX-XX w. piwnice z resztkami portali XVI-XVII w., właśc. Piotr i Maria Ziędalscy
  40. Szydłowiec, Rynek 12 i Radomska 1/3, dom mur. piętr., XIX-XX w., piwnice XVII w., właśc. Anna i Henryk Błaszczycowie (Rynek 12), Jan Ziółkowski (Radomska 1), Jan Krzemiński (Radomska 3)
  41. Szydłowiec, Rynek 15, dom mur. piętr., XIX-XX w., piwnice z portalami XVI w., właśc. Maria Olesińska
  42. Szydłowiec, Rynek 16, dom mur. piętr., XIX-XX w., piwnice z kamiennymi schodami wykutymi w skale, 1 poł XVII w.
  43. Szydłowiec, Rynek 17, dom mur. parter., koniec XIX w., piwnice z portalem XVI (?) w., właśc. W. Świerczyński
  44. Szydłowiec, Rynek 18, dom mur parter., piwnice XVI – XVII w., właśc. Z.A. Jarzyńscy i Anna Maślikowska
  45. Szydłowiec, Rynek 19, dom mur. piętr. XIX-XX w., piwnice XVI – XVII w., właśc. Henryk Wojciechowski
  46. Szydłowiec, Rynek 20, dom mur. piętr. 4 ów. XIX i pocz. XX w., piwnice z portalem XVI – XVII w., właśc. Henryk i Stanisława Janiccy
  47. Szydłowiec, Rynek 21, dom mur. piętr. XIX – XX w., piwnica XVII w., właśc. Andrzej Sasal
  48. Szydłowiec, Rynek 22, dom mur. piętr. XIX – XX w., piwnica z portalem 1563 (data wykuta na portalu), właśc. Wiesław Górnicki
  49. Szydłowiec, Rynek 23, dom mur. parter. XIX – XX w., piwnice XVII w., właśc. Wanda Parszewska, Maria Sudowska
  50. Szydłowiec, Rynek 24, dom mur. ^{piętr.} parter. 1925, piwnica XVII (?) w., właśc. Aleksandra Rogulska
  51. Szydłowiec, Sowińskiego 6, piwnice browaru XVIII w., mur., właśc.(1982)
  52. Szydłowiec, Sowińskiego 6. magazyn browaru, mur. piętr. XIX – XX w., właśc. (lata 80-te XX w.)
  53. Szydłowiec, Źródłowa, młyn mur. piętr., 1912, właśc. (1982)
  54. Szydłowiec, Kościuszki 132, dawna odlewnia, mur. piętr. XIX-XX w
  55. Szydłowiec, ul. Zakościelna 13, plebania mur. przed 1820 oraz 1941-43, właśc. Parafia rzymsko-katolicka w Szydłowcu
  56. Wysoka, kościół św. Mikołaja z dzwonnica, mur. 1872, właśc. Parafia rzymsko – katolicka
- Ponadto w ewidencji zabytków KOBiDZ na białych kartach jest opracowana dokumentacja kilkuset nagrobków z cmentarza żydowskiego i kilkuset z cmentarza rzymsko-katolickiego.

2.3. Obiekty znajdujące się na kartach adresowych

Na kartach adresowych KOBiDZ znajdują się następujące obiekty znajdujące się w kartotece gminy Szydłowiec. Karty adresowe były wykonywane głównie w drugiej połowie lat 70-tych i pierwszej połowie lat 80-tych XX-ego wieku. Stan wielu znajdujących się na nich obiektów już

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SZYDŁOWIEC

wtedy często był nienajlepszy. Dotyczy to przede wszystkim drewnianych chatup. Prawdopodobnie dla wielu z tych obiektów jest to jedyny ślad istnienia. Jest to jednak zapis architektonicznego krajobrazu gminy Szydłowiec na początku ostatniej ćwierci XX-ego wieku, który może być wzięty pod uwagę przy definiowaniu aktualnego charakteru zabudowy.

1. Chustki, figura Matki Boskiej, kam.1888
2. Krzcięcin, krzyż przydrożny mur.1910
3. Omęcín, krzyż przydrożny mur. 1920, koło drogi Omęcín – Wysoka
4. Omęcín, figura Matki Boskiej, mur. 1 ćw. XX w.
5. Omęcín, krzyż przydrożny metal. na kolumnie mur. 3 ćw. XIX w.
6. Omęcín, dom nr 1 drewn., stodoła mur. 2 ćw. XX w.
7. Omęcín, dom nr 2 drewn., stajnia i obora mur. 2 ćw. XX w.
8. Omęcín, dom nr 4 drewn, obora mur., 2 ćw. XX w.
9. Omęcín, dom nr 5 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
10. Omęcín, dom nr 6 drewn. 2 ćw. XX w.
11. Omęcín, dom nr 7 drewn, 2 ćw. XX w.
12. Omęcín, dom nr 8 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
13. Omęcín, dom nr 9 drewn., obora mur. 2 ćw XX w.
14. Omęcín, dom nr 10 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
15. Omęcín, dom nr 13 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
16. Omęcín, dom nr 14 drewn. 2 ćw. XX w., obora mur. 1924
17. Omęcín, dom nr 14 A drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
18. Omęcín, dom nr 15 i stodoła drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
19. Omęcín, dom nr 16 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
20. Omęcín, dom nr 18 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
21. Omęcín, dom nr 19 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
22. Omęcín, dom nr 22 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
23. Omęcín, dom nr 23 i stodoła drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
24. Omęcín, dom nr 24 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
25. Omęcín, dom nr 25 drewn. 2 ćw. XX w.
26. Omęcín, dom nr 26 drewn. 2 ćw. XX w.
27. Omęcín, dom nr 27 drewn. 2 ćw. XX w., obora mur. 1911
28. Omęcín, dom nr 29 drewn. 2 ćw. XX w.
29. Omęcín, dom nr 30 drewn. 2 ćw. XX w., obora mur. 1917
30. Omęcín, dom nr 31 drewn. 2 ćw. XX w., obora mur. 1935
31. Omęcín, dom nr 32 drewn. 2 ćw. XX w.
32. Omęcín, dom nr 33 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
33. Omęcín, dom nr 34 drewn.2 ćw. XX w.
34. Omęcín, dom nr 35 drewn.2 ćw. XX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SZYDŁOWIEC

---

35. Omęcín, dom nr 36 drewn., stodoła drewn. kryta strzechą, obora mur. 2 ćw. XX w.
36. Omęcín, dom nr 37 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
37. Omęcín, dom nr 38 drewn. 2 ćw. XX w.
38. Omęcín, dom nr 39 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
39. Omęcín, dom nr 40 drewn. 1940
40. Omęcín, dom nr 41 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
41. Omęcín, dom nr 42 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
42. Omęcín, dom nr 43 i stodoła drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
43. Omęcín, dom nr 44 drewn. 2 ćw. XX w. Omęcín, dom nr 10 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
44. Omęcín, dom nr 45 i stodoła drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
45. Omęcín, dom nr 46 drewn. 1945, obora mur. 2 ćw. XX w.
46. Omęcín, dom nr 47 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
47. Omęcín, dom nr 48 i stodoła drewn. 2 ćw. XX w., obora mur. 1936
48. Omęcín, dom nr 49 i stodoła drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
49. Omęcín, dom nr 50 i stodoła drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
50. Omęcín, dom nr 51 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
52. Omęcín, nr 52 obora mur. 2 ćw. XX w.
53. Omęcín, dom nr 53 drewn. 2 ćw. XX w.
54. Omęcín, dom nr 54 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
55. Omęcín, dom nr 55 drewn. 2 ćw. XX w.
56. Omęcín, dom nr 56 drewn. 2 ćw. XX w.
57. Omęcín, dom nr 58 drewn., 2 ćw. XX w.
58. Omęcín, dom nr 60 drewn. 2 ćw. XX w.
59. Omęcín, dom nr 61 drewn. 2 ćw. XX w.
60. Omęcín, nr 62 obora mur. 2 ćw. XX w.
61. Omęcín, dom nr 66 drewn. 2 ćw. XX w.
62. Omęcín, dom nr 68 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
63. Omęcín, dom nr 69 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
64. Omęcín, dom nr 70 drewn. 2 ćw. XX w.
65. Omęcín, nr 71 obora mur. 2 ćw. XX w.
66. Rybianka, krzyż przydrożny mur., 1914
67. Sadek, krzyż przydrożny, 1926
68. Szydłowiec, kapliczka Matki Boskiej, mur., 1945
69. Szydłowiec, kapliczka pocz. XX w.
70. Szydłowiec, figura Chrystusa ukrzyżowanego, mur. 1806, na posesji
71. Szydłowiec, krzyż mur. 1863, przy drodze pod drzewem
72. Szydłowiec, Bankowa 9, dom mur., piętr. 1918
73. Szydłowiec, Folwarczna 1, dom mur. parter. ok. 1920

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SZYDŁOWIEC

---

74. Szydłowiec, Folwarczna 3, dom mur. parter. ok.1928
75. Szydłowiec, Garbarska 10, dom mur. piętr. 1931
76. Szydłowiec, Garbarska 12, dom mur. piętr. 1 ćw. XX w.
77. Szydłowiec, Garbarska 16, dom mur. piętr. 1 ćw. XX
78. Szydłowiec, Górna 1, dom drewn. lata 20-te XX w.
79. Szydłowiec, Jastrzębska 7, dom mur. parter, 1 ćw. XX w.
80. Szydłowiec, Jastrzębska 8, dom mur./drewn. 1 ćw. XX w.
81. Szydłowiec, Jastrzębska 9, dom mur. lata 80-te XIX w.
82. Szydłowiec, Kamienna 16, dom mur. parter. 3 ćw. XIX w.
83. Szydłowiec, Kamienna 18, dom mur. parter. 3 ćw. XIX w.
84. Szydłowiec, Kamienna 28, dom mur./drewn. parter. 3 ćw. XIX w
85. Szydłowiec, Kamienna 30, dom mur. parter. 3 ćw. XIX w
86. Szydłowiec, Kamienna 32, dom mur. parter. 1918
87. Szydłowiec, Kamienna 34, dom mur. parter. 1918
88. Szydłowiec, Kąpielowa 1, dom mur. 4 ćw. XX w.
89. Szydłowiec, Kąpielowa 5, dawna łaźnia miejska mur. 2 ćw. XX w.
90. Szydłowiec, Kąpielowa, dom mur. lata 20-te XX w.
91. Szydłowiec, Kąpielowa, dom drewn. 2 ćw. XX w.
92. Szydłowiec, plac Marii Konopnickiej 5 dom mur. piętr. 4 ćw. XIX w., wsporniki żeliwne balkonu
93. Szydłowiec, plac Marii Konopnickiej 9 dom mur. piętr. 1 ćw. XX w.
94. Szydłowiec, plac Marii Konopnickiej 12 dom mur. piętr. 4 ćw. XIX w.
95. Szydłowiec, plac Marii Konopnickiej 19 dom mur. piętr. 1 ćw. XX w.
96. Szydłowiec, plac Marii Konopnickiej 34 dom mur. piętr. lata 20-te XX w., wsporniki żeliwne balkonu
97. Szydłowiec, Kościuszki 132 dawny skład soli mur. 1 ćw. XX w.
98. Szydłowiec, Kościuszki 133, dom mur./drew. parter pocz XX w.
99. Szydłowiec, Kościuszki 134, dom mur. parter. 1927
100. Szydłowiec, Kościuszki 139, dom mur. parter. 4 ćw. XIX w.
101. Szydłowiec, Kościuszki 142, dom mur./drew. parter. 4 ćw. XIX w.
102. Szydłowiec, Kościuszki 146, dom drewn. 1930
103. Szydłowiec, Kościuszki 149, dom mur. parter. pocz XX w.
104. Szydłowiec, Kościuszki 150, dom mur. pocz XX w.
105. Szydłowiec, Kościuszki 152, dom mur. pocz XX w.
106. Szydłowiec, Kościuszki 154, dom mur. pocz XX w.
107. Szydłowiec, Kościuszki 155, dom mur. 2 poł. XIX w.
108. Szydłowiec, Kościuszki 156, dom mur. 2 poł. XIX w.
109. Szydłowiec, Kościuszki 158, dom mur. 2 poł. XIX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SZYDŁOWIEC

---

110. Szydłowiec, Kościuszki 160, dom mur. 2 poł. XIX w.
111. Szydłowiec, Kościuszki 163, dom mur./drew. 3 ćw.. XIX w.
112. Szydłowiec, Kościuszki 164, dom parter. pocz. XX w.
113. Szydłowiec, Kościuszki 166, dom parter. 4 ćw. XIX w.
114. Szydłowiec, Kościuszki 174, dom mur. 2 poł. XIX w
115. Szydłowiec, Kościuszki 176, dom mur. piętr. lata 30-te XX w.
116. Szydłowiec, Kościuszki 186, dom mur. piętr. 1926
117. Szydłowiec, Kościuszki 188, dom mur. parter 1928
118. Szydłowiec, Kościuszki 190, dom mur. piętr. 1927
119. Szydłowiec, Kościuszki 193, dom mur. piętr. lata 20-te XX w.
120. Szydłowiec, Kościuszki 195, dom mur. piętr. lata 20 te XX w.
121. Szydłowiec, Kościuszki 217, dom mur. szalowany parter. 4 ćw. XIX w.
122. Szydłowiec, Kościuszki 219, dom mur. piętr. lata 20-te XX w.
123. Szydłowiec, 1 Maja 2, dom piętr. 4 ćw. XIX w.
124. Szydłowiec, 1 Maja 5, dom piętr. 4 ćw. XIX w
125. Szydłowiec, 1 Maja 15, dom parter. 4 ćw. XIX w.
126. Szydłowiec, 1 Maja 17, dom parter. 4 ćw. XIX w.
127. Szydłowiec, 1 Maja 22, dom parter. 4 ćw. XIX w.
128. Szydłowiec, 1 Maja 23, dom parter 4 ćw. XIX w.
129. Szydłowiec, 1 Maja 25, dom parter. 4 ćw. XIX w.
130. Szydłowiec, 1 Maja 26, dom parter. 4 ćw. XIX w.
131. Szydłowiec, 1 Maja 27, dom parter. 4 ćw. XIX w.
132. Szydłowiec, 1 Maja 29/31, dom parter. 4 ćw. XIX w.
133. Szydłowiec, 1 Maja 33, dom piętr. 4 ćw. XIX w.
134. Szydłowiec, 1 Maja 35, dom piętr. 4 ćw. XIX w.
135. Szydłowiec, Narutowicza 2, dom drewn. 1924
136. Szydłowiec, Narutowicza 3, dom drewn. 1935
137. Szydłowiec, Narutowicza 7, dom drewn. 1932
138. Szydłowiec, Narutowicza 13, dom drewn. 1938
139. Szydłowiec, Narutowicza 15, dom drewn. 1939
141. Szydłowiec, Narutowicza 17, dom drewn. 2 ćw. XX w.
142. Szydłowiec, Narutowicza 18, dom drewn. 1923, obora kam. 1 ćw. XX w.
143. Szydłowiec, Narutowicza 24, dom drewn. 1891
144. Szydłowiec, Narutowicza 25, dom drewn. 1 poł XX w.
145. Szydłowiec, Narutowicza 26, dom drewn. 4 ćw. XIX w.
146. Szydłowiec, Narutowicza 31, dom drewn. 2 ćw. XX w.
147. Szydłowiec, Narutowicza 36, dom drewn. 1938
148. Szydłowiec, Narutowicza 44, dom drewn. 1934

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SZYDŁOWIEC

---

149. Szydłowiec, Narutowicza 52, dom drewn. 1 poł XX w.
150. Szydłowiec, Narutowicza 53, dom drewn. 1923
152. Szydłowiec, Narutowicza 110, dom drewn. 1916
153. Szydłowiec, Poprzeczna 1, dom mur. parter. lata 20-te XX w.
154. Szydłowiec, Poprzeczna 2, dom mur. parter. 1 ćw. XX w.
155. Szydłowiec, Poprzeczna 2a, dom mur. parter. 1 ćw. XX w.
156. Szydłowiec, Poprzeczna 5, dom mur. parter. 1880
157. Szydłowiec, Poprzeczna 7, dom drewn.. parter. 1 ćw. XX w.
158. Szydłowiec, Północna 1, dom mur. 4 ćw. XIX w., stodoła mur./drewn. 1 ćw. XX w.
159. Szydłowiec, Północna 8, dom drewn. 1912
160. Szydłowiec, Północna 10, dom drewn. 1 ćw. XX w.
161. Szydłowiec, Północna 12, dom drewn. 4 ćw. XIX w.
162. Szydłowiec, Północna 19, dom drewn. 1937
163. Szydłowiec, Północna 21, dom drewn. 1 ćw. XX w.
164. Szydłowiec, Radomska 5, dom mur. piętr., 4 ćw. XIX w.
165. Szydłowiec, Radomska 9, dom mur. piętr. ok. 1920
166. Szydłowiec, Radomska 10, dom mur. parter. 4 ćw. XIX w.
167. Szydłowiec, Radomska 11, dom mur. piętr. 4 ćw. XIX w.
168. Szydłowiec, Radomska 14, dom mur. piętr. pocz. XX w.
169. Szydłowiec, Radomska 18, dom mur. piętr. 4 ćw. XIX w., wsporniki żeliwne balkonu
170. Szydłowiec, Radomska 20, dom mur. piętr. 4 ćw. XIX w., wsporniki żeliwne balkonu
171. Szydłowiec, Radomska 22, dom mur. parter. 4 ćw. XIX w., oficyna mur. piętr. pocz. XX w.
172. Szydłowiec, Radomska 24, dom mur. piętr. 4 ćw. XIX w., wsporniki żeliwne balkonu
173. Szydłowiec, Radomska 27, dom mur. parter. 1 ćw. XX w.
174. Szydłowiec, Radomska 29, fabryka, mur. 4 ćw. XX w.
175. Szydłowiec, Radomska 30, dom mur. parter. 4 ćw. XIX w.
176. Szydłowiec, Radomska 32, dom mur. parter. 4 ćw. XIX w.
177. Szydłowiec, Radomska 33, dom mur. parter. 4 ćw. XIX w.
178. Szydłowiec, Radomska 36, dom mur. piętr. pocz. XX w.
179. Szydłowiec, Radomska 37, dom mur. piętr. pocz. XX w.
180. Szydłowiec, Radomska 38, dom mur. piętr. lata 20-te XX w.
181. Szydłowiec, Radomska 39, dom mur. piętr. 1 ćw.. XX w.
182. Szydłowiec, Radomska 36, dom mur. piętr. pocz. XX w.
183. Szydłowiec, Radomska 36, dom mur. piętr. pocz. XX w.
184. Szydłowiec, Radomska 40, dom mur. piętr. 1 ćw. XX w.
185. Szydłowiec, Radomska 42, dom mur. parter. 1 ćw. XX w.
186. Szydłowiec, Radomska 44, dom mur. piętr. 1 ćw. XX w.
187. Szydłowiec, Radomska 45, dom mur. parter. 1 ćw. XX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SZYDŁOWIEC

---

188. Szydłowiec, Radomska 47, dom mur. parter. 4 ćw. XIX w.
189. Szydłowiec, Radomska 49, dom mur. parter. 1 ćw. XX w.
189. Szydłowiec, Radomska 53, dom mur. parter. 1 ćw. XX w.
190. Szydłowiec, Radomska 55 dom mur. parter. 4 ćw. XIX w.
191. Szydłowiec, Radomska 57, dom mur. parter. 4 ćw. XIX w.
192. Szydłowiec, Radomska 58, dom mur. parter. pocz. XX w.
193. Szydłowiec, Radomska 59, dom mur. parter. 4 ćw. XIX w.
194. Szydłowiec, Radomska 60, dom mur. parter., stajnia mur./drewn. 4 ćw. XIX w.
195. Szydłowiec, Radomska 61, dom mur. parter. pocz. XX w
196. Szydłowiec, Radomska 69, dom mur. parter. ok.1920
197. Szydłowiec, Radomska 73, dom mur. parter. ok.1920
198. Szydłowiec, Radomska 75, dom mur. parter. ok.1920
199. Szydłowiec, Słomiana 2, dom drewn. 1 ćw. XX w.
200. Szydłowiec, Słomiana 3, dom drewn. ok.1880, szopa/spichlerz mur./drewn. XIX/XX
201. Szydłowiec, Słomiana 4, dom drewn. 4 ćw. XIX w., oficyna mur. parter. 1902
202. Szydłowiec, Słomiana 5, dom drewn. 4 ćw. XIX w.
203. Szydłowiec, Słomiana 6, dom drewn. 4 ćw. XIX w.
204. Szydłowiec, Słomiana 7, dom drewn. ok.1920
205. Szydłowiec, Słomiana 12, dom drewn. 4 ćw. XIX w.
206. Szydłowiec, Sowińskiego 1, dom-kuźnia mur./drew. 1 ćw. XX w.
207. Szydłowiec, Sowińskiego 17, dom drewn. 1936
208. Szydłowiec, Sowińskiego 21, dom drewn. ok.1915
209. Szydłowiec, Sportowa 2, drewn. 2 ćw. XX w.
210. Szydłowiec, Targowa 8, dom mur. parter 1910, obora, stodoła i spichlerz mur. 1ćw. XX w.
211. Szydłowiec, Zakościelna 5, dom mur. parter. 1920
212. Szydłowiec, Zakościelna 9, dom. mur. parterr. 1924
213. Świerczek, figura Matki Boskiej, kam. 1903
214. Świniów, figura Matki Boskiej, kam. 1917
215. Świniów, dom nr 4 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
216. Świniów, dom nr 7 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
217. Świniów, dom nr 8 drewn., 2 ćw. XX w. Świniów, dom nr 9 drewn., obora i piwnica mur., stodoła drewn. 2 ćw. XX w.
218. Świniów, dom nr 14 drewn. 2 ćw. XX w.
219. Świniów, nr 15, obora mur. 2 ćw. XX w.
220. Świniów, nr 16 obora mur. 1 ćw. XX w.
221. Świniów, dom nr 17 drewn. 2 ćw. XX w., obora mur. 1 ćw. XX w.
222. Świniów, dom nr 18 drewn., obora mur., stodoła drewn, 2 ćw. XX w.
223. Świniów, dom nr 19 drewn., obora mur., stodoła drewn. 1 ćw. XX w.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SZYDŁOWIEC

---

224. Świniów, dom nr 20 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
225. Świniów, dom nr 21 drewn. 1 ćw. XX w.
226. Świniów, dom nr 22 drewn. 2 ćw. XX w.
227. Świniów, dom nr 23 drewn., obora mur., stodoła drewn. 2 ćw. XX w.
228. Wysoka, figura Matki Boskiej, kam. 1904
229. Zastronie, krzyż obok posesji 75 kam. 1 ćw. XX w.
230. Zdziechów, kapliczka domkowa mur. 2 ćw. XX w.
231. Zdziechów, krzyż z figurą Matki Boskiej kam. 1 poł. XX w.
232. Zdziechów, dom nr 1 drewn., obora mur. stodoła drewn. 1 ćw. XX w.
233. Zdziechów, dom nr 6 drewn., stodoła drewn. 1 ćw. XX w.
234. Zdziechów, dom nr 7 drewn., 2 ćw. XX w.
235. Zdziechów, dom nr 9 drewn., 2 ćw. XX w.
236. Zdziechów, dom nr 10 drewn., 2 ćw. XX w.
237. Zdziechów, dom nr 11 drewn., 2 ćw. XX w.
239. Zdziechów, dom nr 12 drewn., 2 ćw. XX w.
240. Zdziechów, dom nr 13 drewn., 2 ćw. XX w.
241. Zdziechów, dom nr 16 drewn., 2 ćw. XX w.
242. Zdziechów, dom nr 19 drewn., 2 ćw. XX w.
243. Zdziechów, dom nr 20 drewn., 1 ćw. XX w.
244. Zdziechów, dom nr 22 drewn., stodoła drewn., 2 ćw. XX w.
245. Zdziechów, dom nr 23 drewn., 2 ćw. XX w.
246. Zdziechów, dom nr 24 drewn., 2 ćw. XX w.
247. Zdziechów, dom nr 26 drewn., 2 ćw. XX w.
248. Zdziechów, dom nr 27 drewn., 2 ćw. XX w.
249. Zdziechów, dom nr 31 drewn., 1 ćw. XX w.
250. Zdziechów, dom nr 32 drewn., 2 ćw. XX w.
251. Zdziechów, dom nr 33 drewn., 2 ćw. XX w.
252. Zdziechów, dom nr 36 drewn., 1934
253. Zdziechów, dom nr 37 drewn., 1934
254. Zdziechów, dom nr 40 drewn., 1938
255. Zdziechów, dom nr 47 drewn., 2 ćw. XX w.
256. Zdziechów, dom nr 49 drewn., 2 ćw. XX w.
257. Zdziechów, dom nr 52 drewn., 1 ćw. XX w., piwnica mur. 1930
258. Zdziechów, dom nr 53 drewn., 2 ćw. XX w.
259. Zdziechów, dom nr 54 drewn., stodoła drewn. 1 ćw. XX w.
260. Zdziechów, dom nr 55 drewn., 2 ćw. XX w.
261. Zdziechów, dom nr 59 drewn., 1936
262. Zdziechów, dom nr 60 drewn., 1930

- 263. Zdziechów, dom nr 63 drewn., 2 ćw. XX w.
- 264. Zdziechów, dom nr 69 drewn., 2 ćw. XX w.
- 265. Zdziechów, dom nr 74 drewn., stodoła drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
- 266. Zdziechów, dom nr 75 drewn., 2 ćw. XX w.
- 267. Zdziechów, dom nr 77 drewn., obora mur. 2 ćw. XX w.
- 268. Zdziechów, dom nr 80 drewn., 2 ćw. XX w.
- 269. Zdziechów Lisice, kapliczka architektoniczna mur. 1795
- 270. Zdziechów Lisice, krzyż kam. 1918
- 271. Zdziechów Lisice, krzyż kam 1931
- 272. Zdziechów Lisice, dom nr 46 drewn., obora i stodoła drewn. 2 ćw. XX w.
- 273. Zdziechów Lisice, dom nr 62 drewn., obora i piwnica mur., spichlerz i stodoła drewn. 2 ćw. XX w.
- 274. Zdziechów Lisice, dom nr 65 drewn., 1927
- 275. Zdziechów Lisice, dom nr 67 drewn., 1931
- 276. Zdziechów Lisice, dom nr 68 drewn., 1944
- 277. Zdziechów Lisice, dom nr 69 drewn., 2 ćw. XX w.
- 278. Zdziechów Lisice, dom nr 70 drewn., 2 ćw. XX w.
- 279. Zdziechów Lisice, dom nr 73 drewn., 2 ćw. XX w.

2.4. Stanowiska archeologiczne

Obszar gminy został dotychczas rozpoznany archeologicznie w ok. 50%. Obszary nierozpoznane znajdują się w południowej części miasta.

Na obszarach rozpoznania nr 76-65, 77-65 i 78-65 na terenie gminy i miasta Szydłowiec zostały zlokalizowane stanowiska archeologiczne w następujących miejscowościach: Józefów (1), Krzcięcin (2), Marywil (2), Omęcín (2), Sadek (1), Stanisławów (2), Szydłowiec (2), Szydłówek (1), Świerczek (1), Świniów (8), Wola Korzeniowa (1), Wysoka (2), Zastronie (2), Zdziechów Kolonia (1), Ziomaki (1).

Razem zlokalizowano 29 stanowisk archeologicznych. Żadne z nich nie jest typowane do badań sondażowych. Podstawowym zagrożeniem dla tych stanowisk jest orka.

2.5. Gminna lista zabytków i strefy ochrony

Na podstawie dokumentów planistycznych opracowywanych dla gminy można stworzyć gminną listę zabytków stanowiących o charakterze miejscowego krajobrazu i przy pomocy odpowiednich zapisów dać podstawy prawne do ich zachowania. Przede wszystkim na tej liście powinny znaleźć się wszystkie obiekty znajdujące się obecnie w ewidencji zabytków. Kolejne obiekty na tę listę można wciągnąć po weryfikacji kart adresowych pod kątem stanu zachowania, aktualnego miejsca w krajobrazie, unikatowości formy i konstrukcji bądź jej

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SZYDŁOWIEC

typowości i znaczenia dla lokalnego charakteru. Z całą pewnością ochronie powinny podlegać obiekty wymienione w „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta Szydłowiec” obiekty o wartości zabytkowej, które nie zostały wpisane do rejestru zabytków i inne. Poza wyżej wymienionymi cmentarzami wpisanymi do rejestru zabytków zlokalizowanymi w Szydłowcu, zabytkowy cmentarz znajduje się też w miejscowości Wysoka.

W mieście Szydłowiec znajdują się następujące zabytki techniki, które nie zostały wpisane do rejestru zabytków: młyn elektryczny z 1946 r., piwnica browaru z końca XIX w., odlewnia z końca XIX w. Poza tymi obiektami wymienionymi w „Studium..” należy dodać dworzec PKP Szydłowiec z lat międzywojennych XX-ego wieku znajdujący się obecnie we wschodniej części wsi Sadek oraz inne weryfikowane w odpowiednim trybie obiekty.

Na terenie miasta i gminy Szydłowiec znajdują się ponadto następujące pomniki i miejsca pamięci narodowej nie wpisane do rejestru zabytków, które też powinny znaleźć się na gminnej liście zabytków: cmentarz mogiły żołnierzy września, partyzantów i pomordowanych w latach 1939-45 w Szydłowcu; pomnik ku czci pomordowanych Żydów w Szydłowcu; pomnik ku czci 14 patriotów zamordowanych w 1944 r. w Szydłowcu; pomnik ku czci 6 członków ruchu oporu ze Stąporkowa zamordowanych w 1943 r.; pomnik ku czci poległych żołnierzy 36 DP we wrześniu 1939 r. w Baraku; pomnik-cmentarz 64 partyzantów AK w Pogorzałem (pomiędzy Wyprawami, a Majdowem). Na listę tę wpisuje się także poświęcony 3 maja 2007 pomnik Jana Pawła II.

Rangę prawa miejscowego powinny uzyskać strefy ochrony konserwatorskiej wyznaczone w planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego miasta Szydłowiec a obejmujące:

- strefa A – zespół urbanistyczny historycznego centrum w obrębie domniemanego przebiegu dawnych murów obronnych miasta;
- strefa B – tereny przyległe do strefy A, obejmujące miasto XIX-wieczne wraz z cmentarzem na południu miasta.

W tekście planu dla terenów zlokalizowanych w obrębie wyżej wymienionych stref zostały określone następujące zasady zagospodarowania:

pełna ochrona:

- układu urbanistycznego z całą siecią ulic, placów i przejść;
- zabudowa pierzei ulic;
- parametry ulic i przejść oraz podziały własnościowe;

zakazy i ograniczenia:

- zakazuje się realizacji budynków niezharmonizowanych z historyczną zabudową lub niszczących układ przestrzenny;
- nie dopuszcza się realizacji drobnych (tymczasowych) obiektów usługowych w formie kiosków i przybudówek;

- wysokość nowej zabudowy ustala się na 4 kondygnacje + poddasze w strefie B i 2 kondygnacje + poddasze w strefie A;
- wymóg uzgadniania z WKZ wszelkich działań prowadzących do zmiany sposobu zagospodarowania terenu;

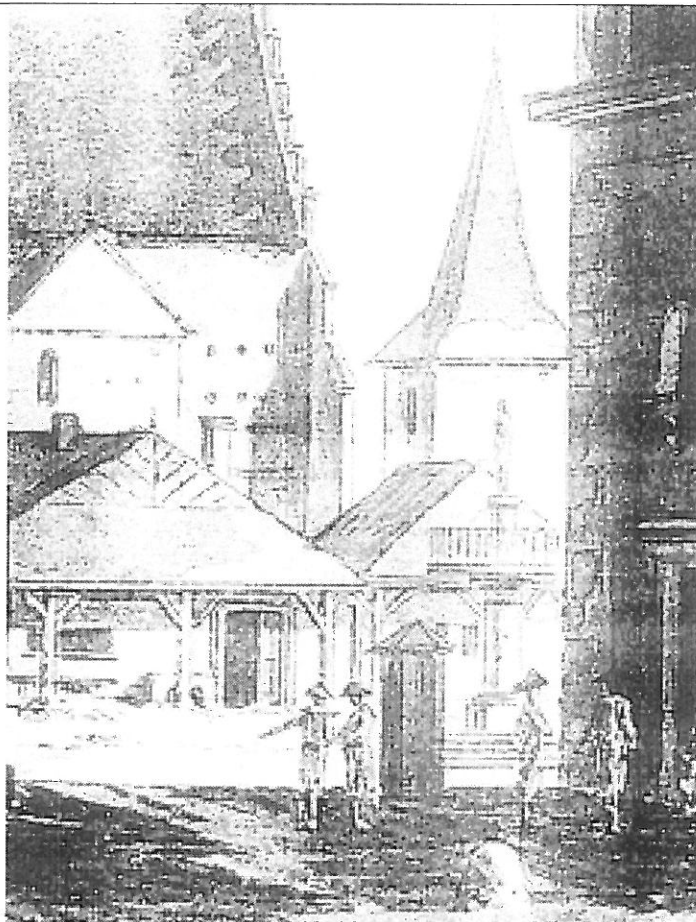
zalecenia przekształceń:

- postuluje się przebudowę nowych budynków nie spełniających w/w warunków;
- zaleca się likwidację lub wymianę budynków o małej wartości historycznej i estetycznej oraz usunięcie lub przekształcenie zabudowy gospodarczej.

Do tych zapisów należy dodać ochronę widoków oraz panoram z różnych stron miasta co powinno wynikać z odrębnego opracowania. Wiąże się z tym postulat całkowitego zakazu reklam wielkoformatowych i poddanie ścisłym regulacjom wszelkiego rodzaju tablic i napisów informacyjnych znajdujących się w strefach ochrony konserwatorskiej i widokowej.

2.6. Znaczenie zabytków dla wartości przestrzennych Szydłowca

Dzięki swoim zabytkom usytuowanym w niepowtarzalnym krajobrazie Szydłowiec w pełni zasługuje na miano mazowieckiego Kazimierza. Ma swoją farę usytuowaną przy rynku wraz z dzwonnica, Niezwykłe w skali europejskiej wycięte w cegle i kamieniu podpisy sprzed kilkuset lat stanowią nie zawsze dostrzeganą atrakcję. Cmentarz przykościelny nie rozciąga się obok jak w Kazimierzu, lecz pozostałości nagrobków są starsze i bardziej malownicze. Szydłowiec ma zamek, który nie jest ruiną, lecz funkcjonuje jako żywy ośrodek aktywności kulturalnej przez cały rok. Piękna bryła otoczona fosą zawiera w sobie liczne detale architektoniczne z czasów gotyku, renesansu i późniejsze. Ma swoją górę Trzech Krzyży. Ma zachowany układ urbanistyczny, co prawda bez tak atrakcyjnych kamienic, jednak domy szydłowieckie, jak wskazuje dokumentacja zabytków, kryją w sobie wiele tajemnic tylko częściowo rozpoznanych. W odróżnieniu od Kazimierza ma wspaniały renesansowy ratusz, historyczny pręgierz i wiele pomników. Brakuje, co prawda Wisły jednak oprócz wspomnianej fosy jest zalew. W otaczającym krajobrazie odmiennością są szydłowieckie kamieniołomy. Z przeszłości kulturowej Szydłowca pozostał największy zachowany w Polsce cmentarz żydowski, nieporównanie większy niż w Kazimierzu nad Wisłą. Podobieństwa przestrzenne nie przyciągnęły jednak do tej pory trwałej uwagi środowisk artystycznych i opiniotwórczych w wystarczającym stopniu. Rosnące zrozumienie własnych wartości przestrzennych i decydującej roli jaką odgrywają w nich zabytki pozwalają sądzić, że Szydłowiec będzie stawał się atrakcją również w skali europejskiej. Ryciny pochodzące z XVII i XVIII wieku pokazują dawny charakter zabudowy Szydłowca. Dowodzą one, że nazwa mazowieckiego Kazimierza nie jest nazwą na wyrost. Nieistniejące zabytki mogą być inspiracją dla form uzupełniających substancję historyczną.

Karczma i Fara w Szidłowcu- fragment obrazu Zygmunta Vogla z 1795 r.

3. DZIAŁANIA I ZADANIA W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI

3.1. Formy opieki nad zabytkami

3.1.1. Rozpoznanie

Jak wynika z przedstawionej powyżej dokumentacji rozpoznanie substancji zabytkowej jest procesem ciągłym. Przegląd kart białych wskazuje, że wiele z nich podlegało weryfikacji w różnych odstępach czasowych. Opracowywanie kart adresowych było podstawą dla opracowywania bardziej szczegółowej dokumentacji dla wybranych obiektów. W sytuacji gdy większa część obowiązków w tym zakresie spada na gminę rozpoznawanie aktualnego stanu zabytków można określić jako zadanie każdego obywatela. Można spodziewać się, że znane są obiekty takie jak zamek, ratusz, fara. Nie wszyscy zdają sobie sprawę jak cenne z punktu widzenia historycznego relikty już udokumentowane znajdują się w piwnicach a może znaleźć się ich jeszcze więcej. Trzeba uczulić mieszkańców, że przy remontach pod tynkiem mogą się odnajdywać dotychczas ukryte interesujące elementy architektoniczne.

3.1.2. Konserwacja

Konserwacja zabytków wiąże się na ogół z przywracaniem świetności najwybitniejszym obiektom i wymaga zarówno znacznych nakładów jak i fachowców umiejętnie wykonujących swe zadania. Jej celem jest zachowanie stanu istniejącego zabytku. Natomiast w zakresie prac niewykwalifikowanych należy zapewnić podstawową działalność jaką jest zapewnienie porządku. Dotyczy to właściwie całego miasta historycznego będącego zabytkowym układem urbanistycznym. W ten sposób wzorzec ten może stać się obowiązujący dla innych obszarów gminy.

3.1.3. Rewaloryzacja i rewitalizacja

Rewaloryzacja zabytków dotyczy poszczególnych obiektów, które mogą być do pewnego stopnia przekształcane w takim zakresie by dostosować je do współczesnych wymogów życia i aktualnych funkcji tak by nie utraciły swych wartości zabytkowych i estetycznych.

Rewitalizacja jest dziś pojęciem stosowanym do przywracania współczesnemu życiu zurbanizowanych obszarów, które uległy degradacji. Wszystkie działania zarówno konserwatorskie jak i rewaloryzacyjne mogłyby być ujęte w projekcie rewaloryzacji Szydłowca. Odpowiednio może to wybranych dotyczyć terenów wiejskich.

3.1.4. Edukacja

Znaczenie zabytków zarówno dla tożsamości indywidualnej, społecznej i narodowej jak i dla rozwoju własnego i gminy (nie tylko tych najważniejszych ale nawet przez fakt posiadania we własnym domu reliktyw zabytkowych także osobistych) powinno być przedmiotem edukacji

szkolnej a także publicznej np. poprzez odczyty, wykłady, Uniwersytet Trzeciego Wieku itp. W programach szkolnych można wprowadzić historię lokalną a także wyprzedzając plany Ministerstwa Edukacji wprowadzić lokalne zabytki jako przedmiot edukacji architektonicznej.

3.1.5. Promocja

Podstawą promocji jest stała i wszechstronna informacja przekazywana w sposób atrakcyjny. Niezwykle ważnym narzędziem dziś jest rozbudowanie istniejących już stron internetowych dotyczących Szydłowca. Zaangażowanie aktywizujące promocje można pobudzić poprzez wielość form konkursowych adresowanych do różnych grup społecznych. Począwszy od konkursów szkolnych i lokalnych na fotografię czy rysunek lub komiks będących również formą rozpoznawania i edukacji do konkursu na najlepszą pracę dyplomową na uczelniach wyższych o Szydłowcu i obszarach wchodzących w skład gminy.. Nawet wysokość nagród nie jest najważniejsza. Ważny jest entuzjazm i szacunek dla wszystkich, którzy zajmują się gminą Szydłowiec. Inną formą promocji są różnego rodzaju warsztaty i plenery przyciągające różne grupy wiekowe i różne środowiska. Istotne jest by nowe inicjatywy wpisywały się w dotychczasowe, spośród których do najważniejszych imprez kulturalnych należą organizowane przez Szydłowieckie Centrum Kultury, urząd miasta oraz parafię św. Zygmunta: Zamkowe Spotkania Teatralne o Laur Złotego Gargulca, Zygmunty Szydłowieckie, Kiermasz Wielkanocny, "Wianki" – Noc Świętojańska, Szydłowieckie Wieńcowanie – Dożynki Gminne, Turniej Rycerski o szablę Mikołaja i Krzysztofa Szydłowieckich

3.2. Rozwiązania organizacyjne, instytucjonalne i finansowe

3.2.1. W zakresie urzędu gminy

Zadanie koordynacji realizacji zadań związanych z ochroną zabytków spoczywa na Urzędzie Miejskim w Szydłowcu. Osoba odpowiedzialna za koordynację powinna jednocześnie pełnić obowiązki związane z promocją gminy lub ściśle współpracować w tym zakresie. Koordynacja przede wszystkim polega na dysponowaniu pełną i stale aktualizowaną bazą danych w zakresie zasobów zabytkowych oraz w zakresie realizowanych działań i zadań zarówno wewnętrznych jak i zewnętrznych. Całościowe dane pozwalają na skuteczną współpracę z instytucjami, stowarzyszeniami, środowiskami, osobami prywatnymi, firmami, wolontariuszami oraz przekazywanie i dopełnianie się zakresów działania. Istotną pomocą będzie powołana przez Urząd Miejski w Szydłowcu Społeczna Rada Ochrony Zabytków składająca się z wytypowanych przez miejscowe środowiska osób zaangażowanych zarówno w historię jak i w promocję gminy Szydłowiec. Osoby wchodzące w skład Rady poprzez swoją działalność publiczną rozszerzać będą zakres partycypacji społecznej obywateli gminy w zakresie opieki nad zabytkami.

3.2.2. Współpraca ze stowarzyszeniami i instytucjami

Istotną rolę odgrywa współpraca z miejscowymi organizacjami i stowarzyszeniami pozwalająca na aktywną partycypację społeczną prowadzącą także do dalej idącej współpracy z instytucjami i środowiskami spoza Szydłowca co pozwoli na tworzenie zewnętrznego kręgu zainteresowania Szydłowcem poprzez jego zabytki. Szczególną rolę może odegrać współpraca z Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku a w perspektywie Centrum Sztuki Współczesnej na Zamku Ujazdowskim w Warszawie. Uruchomienie projektu rewitalizacji Szydłowca może ułatwić zainteresowanie środowiska urbanistów i jego organu prasowego miesięcznika „Urbanista”. Środowisko radomskich architektów skupionych w SARP-ie (Stowarzyszenie Architektów Polskich) jest kolejną grupą celową, do której jest adresowany program ochrony. Oferta Szydłowca jako miejsca plenerów artystycznych zarówno szkolnych jak akademickich powinna trafić do szerokich kręgów różnych placówek edukacyjnych.

Na terenie gminy Szydłowiec działa już kilkanaście stowarzyszeń a wśród nich: stowarzyszenia społeczne i socjalne takie jak - Stowarzyszenie Pomocy Osobom Najuboższym w Szydłowcu, Stowarzyszenie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym, Stowarzyszenie Wspólnota Ziemi Szydłowieckiej, Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Szydłowca, Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci i Młodzieży DOMINO, Stowarzyszenie Bezpieczny Powiat Szydłowiecki. Ponadto działają stowarzyszenia gospodarcze – Cech Rzemiosł Różnych, Stowarzyszenie Szydłowieckie Forum Gospodarcze. Aktywne są stowarzyszenia sportowe -Stowarzyszenie Miejski Klub Sportowy SZYDŁOWIANKA i Federacja Kyokushin Karate Matsushima Polska. Istnieją stowarzyszenia żołniersko-militarne – Stowarzyszenie Represjonowanych Polaków w Obozach Baudienstu w latach 1942-44 Oddział w Szydłowcu, Związek Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych Oddział w Szydłowcu, Światowy Związek Żołnierzy AK Oddział w Szydłowcu. Są też stowarzyszenia kościelne - Parafialny Zespół Caritas Świetlica Środowiskowa dla Dzieci i Młodzieży "NAZARET" Stowarzyszenia i organizacje młodzieży parafii św. Zygmunta i Klub Inteligencji Katolickiej. Działa ogólnopolski Polski Czerwony Krzyż. Nie byłoby celowe powoływanie odrębnego Stowarzyszenia Miłośników Zabytków Gminy Szydłowiec, lecz poprzez społeczną Radę Ochrony Zabytków poszczególne organizacje mogłyby uczestniczyć w różnym stopniu w realizacji Programu.

3.2.3. Źródła finansowania

Źródła finansowania mogą pochodzić z budżetu państwa, z budżetu jednostek mazowieckiego samorządu terytorialnego, z programów wspólnotowych oraz funduszy strukturalnych a także ze środków prywatnych czy zbiorów publicznych.

Posiadając obiekty zaliczane do najwyższej w skali kraju klasy I, dla których pozostałe zabytki tworzą istotny kontekst urbanistyczno-krajobrazowy (kościół parafialny, zamek, ratusz) gmina

Szydłowiec może korzystać ze środków Narodowego Programu Kultury (Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego) a także Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Z budżetu jednostek samorządu terytorialnego istotne jest uczestnictwo w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Mazowieckiego. Odpowiednie środki powinny być przeznaczone z budżetu powiatu. W określonym zakresie należy przewidzieć środki w budżecie gminy.

W programach wspólnotowych oraz funduszach strukturalnych środki na ochronę zabytków są przeznaczone w PAOW Komponent A, B2, C (środki Banku Światowego), INTEREG III (wkład wspólnotowy) oraz Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich (wsparcie UE).

Istotne znaczenie, nie tyle dla ich wielkości, lecz dla partycypacji społecznej mają środki prywatne pochodzące od pojedynczych sponsorów lub ze zbiórek publicznych (tak jak organizowane już zbiórki na renowację nagrobków na szydłowieckim cmentarzu rzymsko-katolickim).

3.3. Monitoring programu i ocena jego realizacji

Niezależnie od prac Urzędu Miejskiego w Szydłowcu poprzez przekaz medialny i internetowy będą zbierane opinie na temat uzupełniania zadań programowych jak i jego realizacji. Własną rolę do odegrania w tym zakresie ma zorganizowany wolontariat współpracujący stale z koordynatorem do spraw ochrony zabytków w gminie. Koordynator zbierając informacje corocznie opracowuje ocenę działań a publiczne spotkania i debaty będą miały na celu weryfikację i uzupełnienie oceny. Będzie to jednocześnie jeszcze jeden aspekt zaangażowania społeczności gminy w realizację programu.

Istotną rolę w poszczególnych fazach monitoringu i oceny odgrywać będzie Społeczna Rada Ochrony Zabytków.

3.4. Zadania

3.4.1. Szlak ratuszy renesansowych

W województwie małopolskim rozpoczęto realizację szlaku renesansu w Małopolsce. W nawiązaniu do tej koncepcji gmina Szydłowiec może zaproponować utworzenie ogólnopolskiego szlaku renesansowych ratuszy. Ten szlak może zwrócić uwagę na miejsce Szydłowca wśród takich miast jak Poznań, Tarnów, Sandomierz, Leszno, Chełmno, Zamość, Brzeg. Szlak rynków i ratuszy, który jest opracowany przez PTTK jako zadanie będące warunkiem zdobycia odpowiedniej odznaki może być pomocny w promowaniu nowego szlaku ogólnopolskiego. Tutaj **Szydłowiec zajmuje centralne i węzłowe miejsce na mapie Polski jako ważny etap turystycznej podróży.**

3.4.2. Szlak Odrowążów i Szydłowieckich

Szydłowiec z najbliższą okolicą łączył przede wszystkim ród Odrowążów z bocznymi liniami Szydłowieckich, Chlewickich, Wysockich i Białaczowskich a później także ród Radziwiłłów. Szydłowiec oraz Chlewiska należały do Dobiesława Odrowąża. Jego potomkowie - Mikołaj, Piotr i Jakub władali osadą do czasu Kazimierza Wielkiego. W połowie XIV wieku wsie Odrowążów (Szydłowiec, Chlewiska, Smagów, Skłoby, Topola, Radzimików, Most, Dąbrowa, Dziurów i Kliszowa) zostały przeniesione z prawa polskiego na średzkie. Do hrabstwa szydłowieckiego Radziwiłłów w 1553 roku składającego się z kluczy szydłowieckiego i skarżyskiego, należało kilka wsi rolniczych oraz kilkanaście osad puszczańskich, których mieszkańcy produkowali żelazo, szkło, smołę i potas. Były to: miasto Szydłowiec, Stara Wieś, Długosz, Jankowice, Wysoka, Zdziechów, Szydłówek, Sadek, Skarżysko Książęce, Posajdów, Ciechostowice, Huta, Mroczków, Olszyny, Młyn i Orońsko. W roku 1622 w skład hrabstwa wchodziło 19 wsi, młyny pod Rybienką, dwie kuźnice (Duraczów i Mroczków) i dwie huty szkła (Majdów, Jakubek). Wytyczenie szlaku powinno wiązać się z rekonstrukcją tematycznej osady puszczańskiej okresowo wiążących się z dawnymi technologiami możliwymi do odtworzenia. **Szlak ma na celu zapoznanie zarówno turystów jak i mieszkańców gminy Szydłów i okolic z rycerską jak i codzienną historią tych okolic.** W roku 2007 obchodzono 750-tą rocznicę śmierci jednego z najwybitniejszych przedstawicieli rodu Odrowążów, świętego Jacka. Jego postać wiąże się nie tylko z Szydłowcem i Chlewiskami, lecz także między innymi z Paryżem, Bolonią, Dorpatem, Kijowem, Wilnem. W ten sposób **szlak Odrowążów i Szydłowieckich oprócz wymiaru lokalnego zyskuje wymiar europejski.**

3.4.3. Szlak Chasydzki

Jest to projekt zorganizowany przez Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego, którego celem jest stworzenie międzynarodowego szlaku turystycznego, wykorzystującego dziedzictwo kultury i religii żydowskiej. Organizacja szlaku rozpoczęta została w roku 2006 i w pierwszym etapie przewidziano nawiązanie współpracy z lokalnymi samorządami na terenie Polski południowo-wschodniej i Ukrainy. W przyszłości przewidziane jest rozszerzenie szlaku na teren Słowacji, Węgier i Rumunii. W pierwszym etapie na Szlaku Chasydzkim znalazły się miejscowości z województw lubelskiego i podkarpackiego. **Szydłowiec może stać się miejscem początku szlaku od strony zachodniej.** Żydzi w Szydłowcu pojawili się pod koniec XVI w., a mianowicie w latach 80-tych. Nieliczne wzmianki mimo zachowania się archiwów miejskich świadczą o niewielkim znaczeniu kolonii żydowskiej w mieście do poł. XVII w. Istnieją dwie hipotezy masowego napływu ludności żydowskiej do Szydłowca. Pierwszą z nich jest przypuszczenie, że ludność ta przybyła tu z Rusi Czerwonej i Wołynia uciekając przed Powstaniem Chmielnickiego. Druga z nich przyjmuje, że Żydów szydłowieckich dotyczy przywilej Jana II Kazimierza z 1663 r. i Jana III z 1676 r. Masowy napływ Żydów do Szydłowca należy jednak wiązać z *Uniwersałem* Dominika Mikołaja Radziwiłła z 1696, wydanym z powodu

wyludnienia miasta. Właściciel dóbr Szydłowieckich zapewniał w nim, że w mieście jest pod dostatkiem wolnych domów i działek pod zabudowę^[3], zachęcając tym do zasiedlania się, tym samym gwarantując bezpieczeństwo nowonabytego majątku. Sprzyjać temu miało potwierdzenie dawnych praw i przywilejów mieszczańskich, zachęcano kupców do odwiedzania jarmarków szydłowieckich i osiedlania się w mieście. Szlak Chasydzki to projekt zorganizowany przez Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego. Jego celem jest stworzenie międzynarodowego szlaku turystycznego, przebiegającego przez miejsca kultury i religii żydowskiej. Organizacja szlaku rozpoczęła się w roku 2006 i w pierwszym etapie przewidziano nawiązanie współpracy z lokalnymi samorządami na terenie Polski południowo-wschodniej i Ukrainy. W przyszłości przewidziane jest rozszerzenie szlaku na teren Słowacji, Węgier i Rumunii. Tego rodzaju turystyka profilowana przeznaczona jest dla małych grup turystów, którzy potrzebować będą odpowiedniej infrastruktury - prywatnych kwater typu "Bed & Breakfast", lokalnych przewodników, pamiątek. Dzięki temu Szlak Chasydzki może być jednym z istotnych czynników stymulujących rozwój regionu. Budowa infrastruktury turystycznej oznacza powstanie nowych miejsc pracy, rozwój małej i średniej przedsiębiorczości, a także pobudzenie aktywności lokalnych organizacji pozarządowych. Tworzenie nowych miejsc noclegowych, gospodarstw agroturystycznych, czy warsztatów rękodzieła to doskonała okazja dla mieszkańców, aby uzyskując korzyści indywidualne angażować się w rozwój regionu. Wszystkie miejscowości leżące na szlaku łączy to, że pozostały materialne ślady po społecznościach żydowskich, które kiedyś w nich żyły: synagogi, cmentarze, łaźnie.

Centrum tego szlaku turystycznego jest Zamość, z którym Szydłowiec łączy również renesansowy ratusz. W renesansowej synagodze zamojskiej, należącej do zespołu miejskiego wpisanego na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, powstanie profesjonalnie wyposażone centrum informacji turystycznej i kulturalnej oraz multimedialne Muzeum Żydów Zamościa i Okolic. W tym budynku znajdą także swoją siedzibę lokalne organizacje pozarządowe zajmujące się kulturą i dziedzictwem – w ten sposób chcemy pobudzić rozwój społeczno-gospodarczy oraz zapewnić kontynuację programu. Plany te mogą być inspiracją dla Szydłowca jako końcowego etapu tego szlaku na zachodzie. Planowane rozszerzenie szlaku o Lublin idzie właśnie w tym kierunku.

Projekt realizowany jest dzięki wsparciu finansowemu programu PHARE 2003 Unii Europejskiej: Interreg IIIA – „Przygotowanie do Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG III ze szczególnym uwzględnieniem granicy wschodniej”.

3.4.4. Wpisy do rejestru zabytków

Podniesienie rangi obiektu zabytkowego pobudza zainteresowanie zarówno mieszkańców jak i turystów. Sama procedura wpisywania polegająca na przygotowaniu dokumentacji jest okazją do pogłębienia wiedzy. W tym celu należy zaktywizować szkolne i pozaszkolne grupy zainteresowań współpracujące z fachowcami.

3.4.5. Utworzenie parku kulturowego

Park kulturowy jest formą ochrony zabytków istniejących w krajobrazie kulturowym. Istniejące zapisy projektu planu miejscowego pozwalają na podjęcie prac w celu utworzenia w obszarze historycznego założenia Szydłowca szydłowieckiego parku kulturowego. Jest to również forma zwrócenia uwagi na to, iż społeczność miejscowa docenia wartości kulturowe istniejące na jej terenie.

3.4.6. Produkty turystyczne

Obecnie trwają prace nad zdefiniowaniem zamku szydłowieckiego jako produktu turystycznego. Kolejnym krokiem po utworzeniu parku kulturowego może być opracowanie historycznego Szydłowca jako krajobrazowego/urbanistycznego/architektonicznego produktu turystycznego, który mógłby być określony na przykład jako mazowiecki Kazimierz.

Niezależnie od hasła marketingowego treścią tego produktu jest miasto posiadające swego ducha miejsca przejawiającego się ale także ukrywającego się w architekturze historycznych budowli, rozbrzmiewającego muzyką, pojawiającego się we współczesnych działaniach artystycznych i kulturalnych, przyciągającego publiczność zainteresowanych wysoką jakością nierozpoznanego jeszcze powszechnie miejsca. Nadmiaru turystów jest słabą stroną zbyt popularnych miejscowości. W Szydłowcu atrakcją może być odkrywanie tego, co jeszcze nie jest zbyt popularne a zawiera aurę tajemniczości.

3.4.7. Uczestnictwo programu gminy Szydłowiec w głównych działaniach Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami

Pomimo tego, iż ani miasto ani gmina Szydłowiec nie znalazły szczególnego miejsca w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami jest istotne włączenie się w większość działań, które zostały podporządkowane poszczególnym celom. Działania, w których odnajduje się miasto i gmina Szydłowiec można odnaleźć

w celu I. Zachowanie materialnej i niematerialnej spuścizny historycznej regionu są to:

działanie 1 – Opieka nad zabytkami nieruchomymi – rozpoznanie i weryfikacja zasobów środowiska kulturowego

działanie 2. – Integracja systemów ochrony krajobrazu, przyrody i dziedzictwa kulturowego

działanie 3 – Ekspozowanie zabytków o szczególnej wartości: ośrodków krystalizujących regionalny krajobraz kulturowy; ważniejszych stanowisk archeologicznych; zabytków ruchomych zwłaszcza wytworów sztuki czy rzemiosła ludowego

działanie 4 – Zapobieganie degradacji zabytków: wspieranie rewaloryzacji obiektów zabytkowych i działań służących opiece nad zabytkami, opracowanie zasad współpracy samorządów: wojewódzkiego, gminnych i powiatowych przy realizacji zadań ochrony zabytków,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SZYDŁOWIEC

zwłaszcza warunków i form współpracy z właścicielami zabytków; opracowanie zasad postępowania w sytuacjach kryzysowych zagrożenia materialnego istnienia zabytków i ich wdrażanie; budowanie społecznej akceptacji dla ochrony zabytków; prowadzenie stałej współpracy z WUOZ w zakresie opracowania i monitorowania listy zabytków zagrożonych w istnieniu

działanie 5 – Kształtowanie postaw promujących działania chroniące zabytki: upowszechnianie standardów wytycznych do prac konserwatorskich, restauratorskich, zabezpieczających, ratowniczych i interwencyjnych.

w celu II. Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego wsi i miast historycznych są to:

działanie 1 – Wypracowanie modelu wdrażania lokalnych programów rewitalizacji centrów małych miast historycznych

działanie 2 – Promowanie tradycyjnych wzorców lokalnej architektury

działanie 3 – Wspieranie rewitalizacji zespołów ruralistycznych i urbanistycznych.

W celu III. Utrwalanie zasobów dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców są to:

działanie 1 – Kreowanie wyobrażeń na temat tożsamości historycznej i kulturowej Mazowsza, z uwzględnieniem specyfiki lokalnej

działanie 2 – Wykorzystanie tożsamości i wartości dziedzictwa jako elementu rozwoju regionalnego i lokalnego

działanie 3 – Wspieranie działań organizacji pozarządowych w realizacji zadań związanych z edukacją regionalną

działanie 4 – Wspieranie twórczości artystycznej, ludowej o znaczeniu lokalnym, regionalnym i ogólnonarodowym, działanie 5 - Promowanie najlepszych rozwiązań w zakresie realizacji programów edukacyjnych o historii regionu (np. w formie konkursów).

W celu IV. Promocja walorów kulturowych Mazowsza z wykorzystaniem nowoczesnych technologii są to:

działanie 1 – Opracowanie i wdrażanie systemu informacji o najcenniejszych zabytkach regionu

działanie 2 – Wykorzystanie nowoczesnych technologii do zwiększania dostępności dorobku kultury regionalnej

działanie 3 – promocja kultury ludowej

działanie 4 – wykorzystanie tożsamości kulturowej jako elementu marketingowego.

W celu V. Zwiększanie dostępności obiektów zabytkowych poprzez ich wykorzystanie dla funkcji turystycznych, kulturalnych i edukacyjnych są to:

działanie 1 – Kreowanie pasm szlaków (powiązań) przyrodniczo-kulturowych w gminie łączących się w województwie

działanie 2 – Wspieranie działań dotyczących komercyjnego wykorzystania obiektów zabytkowych na cele kulturalne, turystyczne i edukacyjne

działanie 3 – Opracowanie modelu wykorzystania zadań opieki nad zabytkami dla generowania nowych miejsc pracy.

Krzysztof Szydłowiecki - odbitka chromolitograficzna wykonana przez Wojciecha Gersona na podstawie przywileju opatowskiego S. Samostrzelnika

4. ZAKOŃCZENIE

4.1. Podsumowanie

Powyższy program nakreśla ramy działań dla społeczności gminy Szydłowiec. Istotną rolę inicjatora ma Urząd Gminy. Wykorzystanie dotychczasowych inicjatyw, rozwijanie tego programu i realizacja zależą przede wszystkim od entuzjazmu, pozytywnego nastawienia, pomysłowości i wiary w znaczenie wartości kulturowych dla rozwoju gospodarczego i społecznego we współczesnym świecie.

4.2. Wnioski

Gminny Program Ochrony Zabytków powinien być w możliwie jak najkrótszym czasie przedyskutowany, zatwierdzony i wcielony w życie.

1. Pierwszym działaniem powinno być wyznaczenie osoby w Urzędzie Miejskim w Szydłowcu, w której zakresie obowiązków znajdzie się koordynacja działań i zadań związanych z opieką nad zabytkami
2. a następnie powołanie Społecznej Rady Opieki nad Zabytkami przy Urzędzie Miejskim w Szydłowcu
3. Punktem wyjścia symbolizującym rozpoczęcie programu powinno być opracowanie, wytyczenie i stopniowa realizacja szlaku Odrowążów i Szydłowieckich integrująca architekturę i krajobraz miasta z jego bliższą i dalszą okolicą. Jest to zadanie do wykonania w ramach szkolnego czy też otwartego dla wszystkich konkursu pod kierownictwem nauczycieli historii.

4.3. Materiały planistyczne i inne opracowania będące podstawą przygotowania programu

4.3.1. Materiały planistyczne i dokumenty

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dziennik Ustaw Nr 162.Poz.1568)
2. Narodowy Program Kultury Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Narodowego na lata 2004-2013, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego 2004
3. Strategia Rozwoju Powiatu Szydłowieckiego, Szydłowiec 2004
4. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2006 – 2009, Zarząd Województwa Mazowieckiego, Załącznik do Uchwały nr 226/05 z dnia 19 grudnia 2005.
5. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta Szydłowiec

4.3.2. Publikacje

1. Dumala K., Studia z dziejów Szydłowca, w: Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego, rok 4, 1967
2. Dumala K., Plac rynkowy w Szydłowcu, KHKM, 1/1986, s.25-45
3. Katalog zabytków w Polsce, t.III, woj. kieleckie, zeszyt 10, powiat radomski, red. J.Z. Łoziński i Barbara Wolff, IS PAN, Warszawa
3. Kieszkowski J., Z wycieczki do Radomia i Szydłowca odbytej w 1897 roku, SHKS, tom VI, 1900
4. Kieszkowski J., Kanclerz Krzysztof Szydłowiecki, Z dziejów kultury i sztuki zygmunto-wskich czasów, Poznań 1912
5. Kowalski Waldemar, Urban Jan, Szydłowiec – miasto na kamieniu – interdyscyplinarna ścieżka edukacyjna. Urząd Miejski w Szydłowcu Centrum Edukacji Ekologicznej Radom 2000
6. Królikowski Jeremi T. (JTK), Cmentarz w Szydłowcu, 1980 nr 4, s. 51-52, ilustr.
7. Managing tourism in historic cities, International Cultural Centre Kraków, Kraków 1992
8. Miłobędzki Adam, Zarys dziejów architektury w Polsce, Warszawa 1963
9. Jerzy Piwek, Szydłowiec i dobra szydłowieckie w pierwszej połowie XIX wieku, Kielce 1996
10. Przybyłowska-Hanusz Irena [współpr. aut. Maria Nowakowska], Kapliczki, krzyże, figurki jako pomniki przeszłości i świadkowie czasów współczesnych, Szydłowiec 2007.
11. Szydłowiec / Danuta Paprocka ; [oprac. graf. Ewa Ławrusiewicz-Horawa. Kraków : 1983
12. Szydłowiec i okolice / Danuta Słomińska-Paprocka. Szydłowiec : 2003.
13. Szydłowiec - z dziejów miasta : [red. nauk. Jacek Wijaczka] ; Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu. Szydłowiec : Kielce : 1999.
14. Wiśniewski Jan, ks., Monografia dekanatu koneckiego, Radom 1913
15. Z dziejów parafii szydłowieckiej : [red. nauk. Jacek Wijaczka], Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu, Szydłowiec, Kielce 1998
16. Zabytki architektury i budownictwa w Polsce, zeszyt 5, województwo kieleckie, opracowała Maria Pietrusińska, PWN, Warszawa 1973
17. Zamek szydłowiecki i jego właściciele : [red. nauk. Jacek Wijaczka], Burmistrz miasta Szydłowca, Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu, Szydłowiec 1996
18. Żydzi szydłowieccy : [red. nauk. Jacek Wijaczka] ; Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu. Szydłowiec: 1997